

Η ζωή, ο θάνατος και
η μεταθανάτια ζωή
στις θρησκείες του
κόσμου

Τμήμα Β1

Σχολικό Έτος: 2014-2015, Β' Τετράμηνο

Περιεχόμενα

	Σελ.
Εισαγωγή	3
Χριστιανισμός	4
Βουδισμός	19
Ινδουισμός	24
Αρχαία θρησκεία Ελλήνων	35
Βιβλιογραφία - Ιστογραφία	41

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του μαθήματος «Ερευνητική Εργασία» του Β' Τετραμήνου του σχολικού έτους 2014-2015. Για την εργασία αυτή εργάστηκαν οι εξής μαθητές:

Αμπλιανίτης Χρήστος
Αρχοντούλη Ζωή
Βελτσίστας Παναγιώτης
Βεργίνη Διονυσία
Γαντζούδη Χριστίνα
Ιωάννου Γεώργιος
Καβαλιέρη Δωροθέα
Καραδήμα Νίκη
Κοντογιάννη Κωνσταντίνα
Κοντοδήμα Θεοδώρα
Κοντοδήμας Νικόλαος
Κουτρούμπα Μαριαλένα
Κουτσοπούλου Ιωάννα
Μάντη Γεωργία
Τσόλκας Σωτήριος

Υπεύθυνοι καθηγητές: Ασημακοπούλου Σπυριδούλα (ΠΕ02 Φιλόλογος)
Σαπουντζάκης Πέτρος (ΠΕ19 Πληροφορικής)

Οι θρησκείες του κόσμου

1. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Χριστιανισμός ονομάζεται η θρησκεία η οποία αναγνωρίζει ως ιδρυτή και κεντρικό πρόσωπο του συνόλου της διδασκαλίας του, τον Ιησού Χριστό. Το ιερό βιβλίο είναι η Αγία Γραφή (Βίβλος). Σκοπός των πιστών να φτάσουν στην θέωση, δηλαδή να μοιάσουν στον θεό.

ΔΟΓΜΑ

Ο Χριστιανισμός ως μονοθεϊστική θρησκεία δέχεται ένα Θεό αλλά τρισυπόστατο (Τριαδολογικό δόγμα) που δημιούργησε τον κόσμο εκ του μη όντος, υποδηλώνοντας έτσι τη διαφορετική ουσία του άκτιστου Θεού, από αυτήν του κτιστού δημιουργημένου από το Θεό κόσμου. Στην ορθόδοξη εκκλησία ο Τριαδικός Θεός είναι μονάδα, γιατί υπάρχει ένα αίτιο και μια ουσία και είναι Τριαδικός κατά τις υποστάσεις, γιατί υπάρχει η ετερότητα των υποστάσεων. Έτσι ο Πατέρας είναι αγέννητος, ο Υιός γεννητός (τον εκ του Πατρός γεννηθέντα προ πάντων των αιώνων) και το Άγιο Πνεύμα εκπορευτό (τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς* ἐκπορευόμενον). Οι ιδιότητες αυτές είναι μεταξύ τους αμεταβίβαστες και ακοινώνητες, δηλαδή δεν τις έχει άλλο πρόσωπο από την Τριάδα. Στον Ρωμαιοκαθολικισμό το δόγμα είναι ίδιο με σημαντική εξαίρεση ότι το Άγιο Πνεύμα είναι εκπορευτό από τον Πατέρα και από τον Υιό. Οι Προτεστάντες χωρίζονται σε αρκετές ομάδες με διαφορετικό δόγμα, με σημαντικότερες αυτή που δέχεται την Αγία Τριάδα, όμως τόνισε περισσότερο τη σχέση του Αγίου Πνεύματος με το άτομο και όχι με την κοινότητα και αυτή που απορρίπτει την Αγία Τριάδα.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

Για την Ορθοδοξία ο άνθρωπος είναι κτίσμα του Θεού, ο οποίος τον έφτιαξε τελευταίο και τελειότερο από τα άλλα δημιουργήματα. Επίσης ο άνθρωπος έγινε κατ' εικόνα ημών και καθ' ομοίωσιν του δημιουργού του. Ο άνθρωπος αποτελείται από το σώμα και την ψυχή. Το σώμα αποτελεί

Ναό του Θεού και ο άνθρωπος πρέπει να το σέβεται. Η ψυχή έχει ανάγκες όπως και το σώμα και πρέπει να καλύπτονται. Για τον Ρωμαιοκαθολικισμό ο άνθρωπος είναι απλώς ένα κτίσμα του Θεού που ομοιάζει στον δημιουργό του. Ο Προτεσταντισμός δεν δέχεται την δημιουργία του ανθρώπου από τον Θεό και άρα απορρίπτει όλα τα ανώτερα

ΤΑ ΙΕΡΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τα ιερά κείμενα του χριστιανισμού ονομάζονται «Αγία Γραφή». Αυτή, αποτελείται από δύο μέρη: Την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη. Σημαντικές είναι ακόμη οι γραφές(βιβλία) των Πατέρων (Μ. Βασίλειος, Αγ. Ιωάννης ο Χρυσόστομος, Ο Αγ. Γρηγόριος ο Παλαμάς κ.α.). Ακόμη, για την ορθή πίστη που πρέπει να έχει ο Χριστιανός, γράφουν οι αποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων

- Η Παλαιά Διαθήκη, αποτελείται από 49 βιβλία διαφόρων συγγραφέων που γράφτηκαν περίπου από τον 15ο αι. π.Χ. μέχρι και τον 1ο αι. π.Χ. Τα 49 βιβλία χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία, τα «Ιστορικά», αποτελείται από 23 βιβλία, η δεύτερη κατηγορία, τα «Ποιητικά-Διδακτικά», αποτελείται από 7 βιβλία και η τρίτη κατηγορία, τα «Προφητικά», αποτελείται από 19 βιβλία.
- Η Καινή Διαθήκη, αποτελείται από 27 βιβλία, τα τέσσερα από τα οποία ονομάζονται «Ευαγγέλια», επειδή εστιάζονται στο χαρμόσυνο μήνυμα της ενανθρώπησης του ίδιου του Θεού. Τα τέσσερα Ευαγγέλια δεν αποτελούν βιογραφία του Ιησού, αλλά περιέχουν μόνο εκείνα τα σημεία από τη ζωή και τη διδασκαλία του που είναι σημαντικά για τη διάδοση του μηνύματος της ενανθρώπισης. Τις Πράξεις των αποστόλων: η πρώτη ιστορία της εκκλησίας και των αποστόλων της περιγράφεται στο βιβλίο που έγραψε ο Ευαγγελιστής Λουκάς. Τις Επιστολές: τα 21 έχουν την μορφή των επιστολών. Οι 14 από αυτές γράφτηκαν από τον Απόστολο Παύλο. Μέσω αυτών απευθύνθηκε στους πιστούς διδάσκοντας το λόγο του Ιησού, δίνοντας λύσεις στα τοπικά προβλήματα των εκκλησιών και συμβουλές για το πως να ζήσουν μια χριστιανική ζωή. Την Αποκάλυψη: Το βιβλίο αυτό είναι γνωστό ως Αποκάλυψη του Ιωάννη. Το περιεχόμενό του ενθαρρύνει τους Χριστιανούς να κρατήσουν την πίστη τους παρ' όλες τις δυσκολίες που θα συναντήσουν, δίνοντας ταυτόχρονα ένα μήνυμα ελπίδας.

Οι Ρωμαιοκαθολικοί δέχονται τα ανώτερα πλιν των αποφάσεων των δυο τελευταίων Οικουμενικών Συνόδων, που τους καταδίκασαν ως αίρεση. Οι Προτεστάντες δέχονται μόνο την Αγία Γραφή (των δευτεροκανονικών της Παλαιάς Διαθήκης και την επιστολή του Αγίου Ιακώβου του Αδελφοθέου).

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Οι ρίζες του Χριστιανισμού είναι στα βιβλία της Παλαιάς διαθήκης και κυρίως στις προφητείες που προανήγγελλαν την έλευση και τη ζωή του θεανθρώπου Ιησού, με ιδιαίτερες λεπτομέρειες. Η γέννηση του Ιησού (το έτος 754 ή 747 από κτίσεως Ρώμης) έγινε με θαυματουργικό τρόπο από την παρθένο Μαριάμ δια της ενέργειας του Αγίου Πνεύματος (σαρκωθέντα εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα) (Αυτό απορρίπτεται από τους Προτεστάντες). Τη διδασκαλία του και το έργο του ο Ιησούς το άρχισε μετά τη βάπτισή του στο ποταμό Ιορδάνη από τον Ιωάννη, όπου, σύμφωνα με την καινή διαθήκη, ο Πατέρας τον αναγνώρισε ως Υιό του αγαπητό. Ο Ιησούς αφού πρώτα διάλεξε τους μαθητές του, (12 άνδρες στον στενό κύκλο μαθητών και 70 άνδρες και γυναίκες στον ευρύ κύκλο μαθητών) έκανε πολλά θαύματα, τα οποία αναφέρονται στα ευαγγέλια, το πρώτο ήταν η μετατροπή του νερού σε κρασί στον γάμο της Κανά και το σημαντικότερο η ανάσταση του Λαζάρου. Στην διδασκαλία του ο Ιησούς δίδαξε στους ανθρώπους πως θα πρέπει να ζουν για να είναι αρεστή στον Θεό, ενώ εναντιώθηκε στους γραμματείς, τους αρχιερείς και τους φαρισαίους (άρχοντες του Ισραήλ) που τους έκρινε ως υποκριτές. Οι άρχοντες αυτοί όμως με την βοήθεια του φιλοχρήματου μαθητή του Ιησού, Ιούδα, τον συνέλαβαν και αφού με ψευδομαρτυρίες τον καταδίκασαν σύμφωνα με τον Ιουδαϊκό Νόμο, τον παρέπεμψαν στον Πιλάτο, βασιλιά της Ιουδαίας διορισμένο από τον Καίσαρα, ο οποίος επειδή τον θεώρησε αθώο άφησε την απόφαση στον λαό που επηρεασμένος από τους αρχιερείς τον καταδίκασε, με την ανοχή του Πιλάτου, σε σταύρωση, η οποία έγινε στο όρος του Γολγοθά. Στην συνέχεια τον ενταφίασαν στον κήπο της Γεσθημανής και σφράγισαν τον τάφο με μεγάλο λίθο ενώ τοποθέτησαν και φρουρά. Ο Ιησούς όμως αναστήθηκε τρεις μέρες μετά τον θάνατο του και από εκείνη την μέρα έκανε αρκετές εμφανίσεις στους μαθητές του και σαράντα μέρες μετά τη ανάσταση του Αναλήφθηκε στους ουρανούς. (Η ανάσταση απορρίπτεται από το μεγαλύτερο μέρος του Προτεσταντισμού.)

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Σύμφωνα με την Εκκλησιαστική παράδοση η Εκκλησία προϋπήρχε ως προαιώνια βουλή, σοφία και πρόνοια του Θεού και τελειώθηκε εν χρόνο με την ενανθρώπιση του Υιού και την αποστολή του Αγίου Πνεύματος κατά την Πεντηκοστή. Αυτή σύμφωνα με τον Ευαγγελιστή Ιωάννη «ουκ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου» και θα τελειωθεί στη συντέλεια του αιώνας. Την μέρα της Πεντηκοστής Βαπτίστηκαν 3000 άτομα που αποτέλεσαν την πρώτη εκκλησία.

Κατά τους πρώτους τρεις αιώνες στην εκκλησία οι πιστοί βίωναν μια νέα ζωή, λιτή, απέρρικτη, ασκητική, ζωή ακτημοσύνης, με συχνές συνάξεις, με έντονο αίσθημα αδελφοποίησης αλλά και των ενθουσιαστικών τάσεων, ότι ο καιρός του ερχομού του Κυρίου για τη δεύτερα παρουσία Του, είναι «εγγύς». Το συνεκτικό κομμάτι όμως αυτής την εν Χριστώ πνευματικής ζωής, ήταν τα μυστήρια της εκκλησίας. Αφενός μεν το βάπτισμα που ήταν απαραίτητο για την εισαγωγή του πιστού στο σώμα της εκκλησίας, αλλά κυρίως με την Ευχαριστιακή σύναξη, η οποία αποτελούσε την επιτομή της εν χριστώ ζωής. Η εξομολόγηση φαίνεται κατά κανόνα να προηγείται της ευχαριστίας ενώ οι εορτές του Πάσχα είχαν ήδη καθιερωθεί με Χριστιανικό πνεύμα. Επίσης είχαν αρχίσει να τελούνται και νηστείες. Σημαντικό κομμάτι του πνευματικού βίου της εκκλησίας αποτελούσαν τα χαρίσματα τα οποία συνδέονταν κατά κύριο λόγο με τα χαρίσματα της γλωσσολαλίας και της προφητείας.

Τα προβλήματα όμως δεν έλειπαν. οι Χριστιανοί είχαν χωριστοί σε αυτούς που πριν ήταν Ιουδαϊστές και σε αυτούς που ήταν Ειδωλολάτρες. Οι Ιουδαϊστές έλεγαν ότι για να σωθούν θα έπρεπε να περιτμηθούν, κάτι που προκαλούσε αναστάτωση στις τάξεις των πρώην Ειδωλολατρών. Επίσης υπήρχαν και οι καταγγελίες από τους πρώην Ειδωλολάτρες ότι παραμελούνταν κατά το μοίρασμα των τροφίμων. Η αποστολική σύνοδος που συγκλήθηκε το 48 μ.Χ. στα Ιεροσόλυμα είχε σκοπό να λύσει αυτά τα προβλήματα. Με το πέρας αυτής βρέθηκε μια μέση οδός στο ζήτημα, δηλαδή να εγκαταλειφθεί η περιτομή στους «εξ εθνών» χριστιανούς και να επιτρέπεται στους Ιουδαίους, αλλά με την προϋπόθεση οι «εξ εθνών» να απέχουν από θυσίες ειδωλοθύτων. Επίσης όρισαν επτά Διακόνους για το μοίρασμα της τροφής.

Το 37 αρχίζουν οι πρώτοι διωγμοί κυρίως σε ελληνίζοντες χριστιανούς από Ιουδαίους. Αργότερα ξεκίνησαν οι συστηματικοί διωγμοί από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία κατά των Χριστιανών που κράτησαν μέχρι το 313μ.Χ., είχαν σαν αποτέλεσμα 11 εκατομμύρια Χριστιανοί να χάσουν την ζωή με απάνθρωπους τρόπους τους και να γίνουν μάρτυρες για την Εκκλησία. Αυτή την περίοδο οι Χριστιανοί για να προσευχηθούν κατέφευγαν στις κατακόμβες (υπόγεια συστήματα στοών για την ταφή των νεκρών)και τελούσαν το μυστήριο της θείας Ευχαριστίας πάνω στους τάφους των μαρτύρων. Με το διάταγμα των Μεδιολάνων (313μ.Χ.) αναγνωρίστηκε ο Χριστιανισμός(τερματίστηκαν οι διωγμοί) και κατά το 324 τέθηκε υπό την προστασία του Αυτοκράτορα.

ΟΙ ENNEA ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΕΣ ΣΥΝΟΔΟΙ

Η Εκκλησία του Χριστού εκφράζεται Συνοδικά. Από την αρχή ως σήμερα. Αλλά από τη στιγμή που το Ρωμαϊκό κράτος αγκάλιασε την Εκκλησία, και οι Συνοδικοί της όροι έγιναν νόμοι του κράτους, απέκτησε νόημα η έννοια: "Οικουμενική Σύνοδος".

Οικουμενική Σύνοδος, είναι εκείνη που:

1. Συγκλήθηκε από Αυτοκράτορα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας με οικουμενική εμβέλεια, αλλά φυσικά και πανχριστιανική.
2. Οι αποφάσεις της έγιναν αποδεκτές από ολόκληρη την ανά τον κόσμο Ορθόδοξη Εκκλησία, διαχρονικά.
3. Αποφάσεις της διατυπώθηκαν από Θεούμενο.
4. Οι αποφάσεις της υπεγράφησαν από τα Ρωμαϊκά Πατριαρχία.
5. Ασχολήθηκε με σημαντικά Θεολογικά ζητήματα.

Οι Οικουμενικές Σύνοδοι χωρίζονται σε δυο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι πρώτες επτά Οικουμενικές Σύνοδοι και στην δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι δυο τελευταίες Οικουμενικές Σύνοδοι(που απορρίπτονται από τους Ρωμαιοκαθολικούς). Η διαφορά τους είναι ότι σε αυτές που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία συμμετείχαν και τα πέντε αρχαία Πατριαρχία (Ιεροσολύμων, Αντιοχείας, Κωνσταντινουπόλεως, Αλεξανδρείας και Ρώμης), ενώ αυτές που ανήκουν στην δεύτερη κατηγορία συμμετείχαν όλα τα παραπάνω Πατριαρχία εκτός από της Ρώμης. Όλες αυτές απορρίπτονται από τους Προτεστάντες.

1^η Οικουμενική Σύνοδος: Έγινε στην Νίκαια της Βιθυνίας το 325 μ.Χ. . Συνεκλήθη από τον Μέγα Κωνσταντίνο. Έλαβαν μέρος 318 επίσκοποι. Ασχολήθηκε με τη βλασφημία του Αρείου ότι ο Υιός και Λόγος του Θεού (Ο Ιησούς Χριστός)είναι κτίσμα και όχι ομοούσιος του Πατρός. Κανόνισε και την ημερομηνία του εορτασμού του Πάσχα. Τότε γράφτηκαν τα επτά

πρώτα τμήματα του Σύμβολου της Πίστης (Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν.... οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.). Σε αὐτή καθιερώθηκε ὁ νηπιοβαπτισμός.

2^η Οικουμενική Σύνοδος: Ἐγίνε στην Κωνσταντινούπολη τὸ 381 μ.Χ.. Συνεκλήθη ἀπὸ τὸν Μέγα Θεοδόσιο. Ἐλάβαν μέρος 150 Ορθόδοξοι ἐπίσκοποι καὶ 36 Μακεδονianoί. Προήδρευσε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. Καταδίκασε καὶ πάλι τὸν Ἄρειο, καὶ τὴν αἵρεση τοῦ Μακεδονίου, ὁ ὁποῖος δίδασκε ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὸ καὶ ονομάστηκε “πνευματομάχος”. Τότε γράφτηκαν τὰ πέντε τελευταῖα τμήματα τοῦ Σύμβολου τῆς Πίστης (Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον..... καὶ ζῶν τῷ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.).

3^η Οικουμενική Σύνοδος: Ἐγίνε στην Ἐφεσος τὸ 431 μ.Χ.. Συνεκλήθη ἀπὸ τὸν Θεοδόσιο τὸν Β'. Δογματίσε κατὰ τοῦ Νεστοριανισμοῦ, στὸ Ναὸ τῆς βασιλικῆς τῆς Παναγίας με 200 ἐπισκόπους. Καταδίκασε τὸν Νεστόριο ἐπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δογματίσε ὅτι μπορεῖ ἡ Παναγία νὰ ονομάζεται καὶ Θεοτόκος.

4^η Οικουμενική Σύνοδος: Ἐγίνε στην Χαλκηδόνα τῆς Μ. Ἀσίας με 630 ἐπισκόπους τὸ 451 μ.Χ.. Συνεκλήθη ἀπὸ τὸν αυτοκράτορα Μαρκιανὸ καὶ τὴν αυτοκράτειρα Πουλχερία. Εκεί καταδικάστηκε ὁ Μονοφυσισμός.

5^η Οικουμενική Σύνοδος: Ἐγίνε στὶς 5 Μαΐου ὡς 21 Ιουνίου τοῦ 553 μ.Χ., με 165 πατέρες. Συγκλήθηκε ἀπὸ τὸν αυτοκράτορα Ιουστινιανὸ καὶ τὴν αυτοκράτειρα Θεοδώρα. Καταδίκασε τὸν Ωριγενισμό, τὸν Νεστοριανισμό, κλπ αἵρέσεις.

6^η Οικουμενική Σύνοδος: Ἐγίνε στην Κωνσταντινούπολη τὸ 680 μ.Χ.. Συνεκλήθη ἀπὸ τὸν αυτοκράτορα Κωνσταντῖνο Πρωγνάτο. Παραβρέθηκαν ἀπὸ 150 – 289 ἐπίσκοποι. Καταδίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Μονοθελητισμοῦ. Ἡ Σύνοδος αὐτὴ διατύπωσε ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει καὶ Θεία καὶ ἀνθρώπινη θέληση, ἡ ὁποία υποτάσσεται στὴ Θεία.

Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος: Συνεκλήθη ἀπὸ τὸν Ιουστινιανὸ τὸν Β' καὶ ἐγίνε «ἐν Τρούλλῳ τοῦ Παλατίου» τὸ 691 μ.Χ., ὁπότε ονομάστηκε: «Ἐν Τρούλλῳ». Δὲν ἦταν ανεξάρτητη Σύνοδος, ἀλλὰ συστηματοποίησε καὶ ὁλοκλήρωσε τὸ ἔργο τῶν δύο προηγουμένων Συνόδων, τῆς 5^{ης} καὶ τῆς 6^{ης}, γι' αὐτὸ, ἀν καὶ Οικουμενική, ονομάστηκε: «Πενθέκτη», ὡς τμήμα ἐκείνων τῶν Συνόδων, καὶ δὲν ἀριθμήθηκε ὡς ξεχωριστὴ Οικουμενική Σύνοδος.

7^η Οικουμενική Σύνοδος: Ἐγίνε στην Νίκαια τῆς Βιθυνίας τὸ 787 μ.Χ., στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Συνεκλήθη ἀπὸ τὸν αυτοκράτορα Κωνσταντῖνο καὶ τὴ μητέρα τοῦ Εἰρήνη τὴν Αθηναία. Παραβρέθηκαν 367 πατέρες. Στερέωσε καὶ προφύλαξε τὶς εἰκόνες ἀναθεματίζοντας τὴν εἰκονομαχία καὶ καταδικάζοντας τὴν ἰδέα τῆς σχηματοποίησης τῆς ἀόρατης καὶ ἀύλης Τριάδος. Εκεί ἐκφράστηκε ἡ θεολογία περὶ τῆς εἰκονογράφησης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀγίων ὡς κάτι πού εἶδαμε.

8^η Οικουμενική Σύνοδος: Έγινε στη Κωνσταντινούπολη το 879-880 μ.Χ. . Συγκλήθηκε από τον αυτοκράτορα Βασίλειο τον Μακεδόνα. Ηγήθηκαν ο Ορθόδοξος τότε Πάπας της Ρώμης Ιωάννης Η΄ (872-882) και ο Πατριάρχης της Κων/πόλεως Νέας Ρώμης Μεγάλος Φώτιος (858-867, 877-886). Επικύρωσε τις αποφάσεις της 7^{ης} Οικουμενικής Συνόδου, και καταδίκασε το Φιλιόκβε, που μόλις τότε είχε αρχίσει να επιβάλλεται. [καταδίκασε τις αιρετικές Συνόδους του Καρλομάγνου στη Φραγκφούρτη (794) και το Άαχεν (809)].

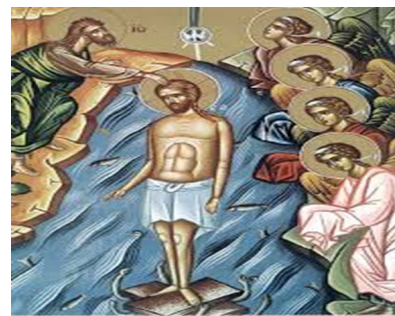
9^η Οικουμενική Σύνοδος: Δογματίσε για την άκτιστη Ουσία και την άκτιστη Ενέργεια του Θεού, καθώς επίσης και για τον Ησυχασμό, καταδικάζοντας τον αιρετικό Βαρλαάμ τον Καλαβρό. Έτσι η Σύνοδος αυτή ασχολήθηκε με θεολογικά ζητήματα, συγκλήθηκε από αυτοκράτορα, (Συνοδικός Τόμος του 1341μ.Χ.) και συμμετείχε Θεούμενος (Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς), και οι αποφάσεις της έγιναν δεκτές από ολόκληρη την Ορθόδοξη Εκκλησία. Συνεπώς και η Σύνοδος αυτή έχει αξία Οικουμενικής Συνόδου.

Η ΠΙΣΤΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Από την διδασκαλία του Χριστού μέχρι και την ενάτη Οικουμενική σύνοδο ορίστηκαν τα πιστεύω που πρέπει να έχουν οι Χριστιανοί, ο τρόπος ζωής και συμπεριφοράς τους.

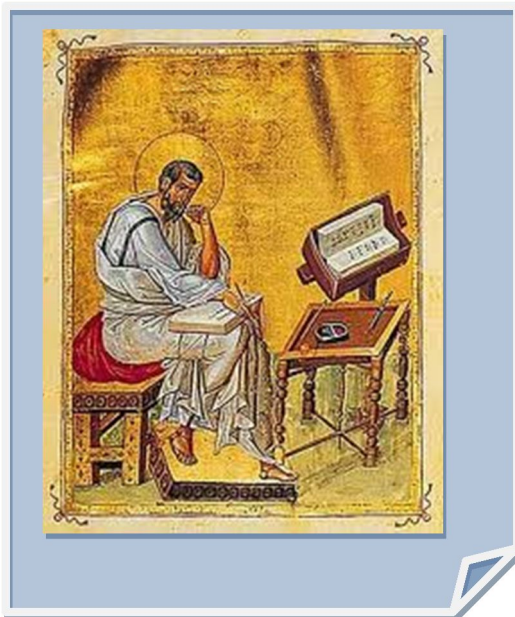
- Από την σύλληψη στην βάπτισι.

Ο άνθρωπος πριν την σύλληψη είναι στο Σχέδιο του Θεού (Βούληση Του). Από την ώρα της σύλληψης η ψυχή μπαίνει στο αδημιούργητο, ακόμη, σώμα και είναι 'μολυσμένη' από το Προπατορικό αμάρτημα. Όποιος όμως φέρει το αμάρτημα αυτό δεν μπορεί να σωθεί. Από το αμάρτημα αυτό γλιτώνουν οι πιστοί με το μυστήριο του Βαπτίσματος. Το βάπτισμα είναι το Μυστήριο της εισόδου του ανθρώπου στην στρατευόμενη Εκκλησία. Με το Βάπτισμα γίνεται η μύηση στο Χριστό και στην Εκκλησία. Η ψυχή μετά από αυτό λαμβάνει από τον Θεό ένα φύλακα Άγγελο. Μετά την Α΄ Οικ. Σύνοδο γίνεται στην παιδική ηλικία. Ο ιερέας βυθίζει το παιδί τρεις φορές στο νερό, μία στο όνομα του Πατρός, μία του Υιού και μία του Αγίου Πνεύματος. Αυτή η κίνηση του βυθίσματος, συμβολίζει την τριήμερη ταφή και ανάσταση του Κυρίου. Συμβολίζει όμως και τον θάνατο του παλαιού ανθρώπου και την ανάσταση και γέννηση του καινούργιου στο καινούργιο Βασίλειο του Θεού. Το Βάπτισμα το καθιέρωσε ο ίδιος ο Κύριος με την εντολή που έδωσε στους μαθητές μετά την Ανάσταση του (πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ

ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Ματθ. 28,19). Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ κάνουν νηπιοβαπτισμό στην ὥρα της λειτουργίας τους, δεν γίνεται ὅμως κατάδυση στο νερό ἀλλὰ χύνουν νερό στο κεφάλι του παιδιοῦ. Οἱ Προτεστάντες δεν δέχονται το Βάπτισμα.

Αμέσως μετὰ το Βάπτισμα γίνεται το μυστήριον τοῦ Χρίσματος. Σε αὐτό χρίεται ὁ νεοφώτιστος με Ἅγιο Μύρο στα κύρια μέρη τοῦ σώματος καὶ δέχεται τὰ χαρίσματα καὶ τὶς δωρεές τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἅγιο Μύρο εἶναι μιὰ σύνθεσις ἀπὸ λάδι καὶ διάφορες αρωματικὲς ουσίες που συμβολίζουν τὰ διάφορα χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Παρασκευάζεται καὶ καθαγιαίνεται στο Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ μοιράζεται σε ὅλες τὶς Ορθόδοξες Ἐκκλησίες. Το Μυστήριον τοῦ Χρίσματος βασίζεται στα λόγια τοῦ Κυρίου: «ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζώντος. Τούτο δε εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος οὗ ἐμέλλαν λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν»(Ἰωάν. ζ' 38-39). Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ τὸ Χρίσμα το τελοῦν στα αγόρια σε ηλικία 14 ἐτῶν καὶ στα κορίτσια σε ηλικία 12 ἐτῶν. Οἱ Προτεστάντες δεν δέχονται τὸ Χρίσμα.

- Ἀπὸ τὸ βάπτισμα στὸν θάνατο (κοίμηση).

Αμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα ὁ πιστὸς ἔχει υποχρεώσεις ἀπέναντι στὸν Θεό. Αὐτές εἶναι: ἡ ἀγάπη, ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν, ἡ συμμετοχή στα μυστήρια καὶ τὶς ακολουθίες καὶ ἡ ἀποφυγή αμαρτιῶν.

- I. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ κύρια ἐντολή τοῦ θεοῦ καὶ υποχρέωσις τῶν Χριστιανῶν, ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. Ὁ Χριστιανὸς πρῶτα ἀπὸ ὅλα πρέπει νὰ ἀγαπήσῃ τὸν Θεόν, (Ὁ δε Ἰησοῦς ἐφῆ αὐτῷ «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου». Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή, Μτθ. 22, 35-46). Ὅμως πρέπει νὰ ἀγαπήσῃ καὶ τὸν συνάνθρωπο (Δευτέρα δε ὁμοία αὕτη «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν», Μτθ. 22, 35-46). Αὐτὸ ἰσχύει καὶ στοὺς Ορθόδοξους καὶ στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς, ὄχι ὅμως στοὺς Προτεστάντες.
- II. ΓΙΑ τὴ μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς προέτρεψε τοὺς Χριστιανούς ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς. (Ἐρευνάτε τὰς γραφάς, Ἰωάν.5,39). Οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ διαβάζουν καὶ νὰ μελετοῦν τὴν Ἁγία Γραφή ἐπειδὴ εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Υπάρχουν τόσες ἐρωτήσεις που ἔχουν διατυπώσει οἱ ἄνθρωποι καὶ ὁ Θεὸς ἔχει δώσει τὶς ἀπαντήσεις στὴν Α-

γία Γραφή. Έτσι προσδιορίζει ποιος είναι ο σκοπός της ζωής; Από πού προέρχεται ο άνθρωπος; Υπάρχει ζωή μετά το θάνατο; Γιατί ο κόσμος είναι γεμάτος κακό; Γιατί δυσκολεύομαι να κάνω το καλό; κ.α.. Από ολόκληρη την Χριστιανοσύνη είναι αποδεχτεί αυτή η εντολή(και τους Προτεστάντες).Οι ορθόδοξοι έχουν υποχρέωση να μελετούν όλες της γραφές (Αγία γραφή, αποφάσεις Οικουμενικών Συνόδων, Βιβλία των Πατέρων.)

III. Η αποφυγή των αμαρτιών, είναι απαραίτητη για την σωτηρία των Χριστιανών, αφού τους απομακρύνουν από τον στόχο τους, που είναι η θέωση. Βεβαία «Ούκ έστιν άνθρωπος, ός ζήσεται και ουκ αμαρτήσεται» γι' αυτό υπάρχει το μυστήριο της εξομολογήσεως. Για τους ορθόδοξους οι αμαρτίες είναι 156, μερικές από αυτές είναι η αθεΐα, η αίρεση, η βλασφημία, τα μάγια, η ιεροσυλία, η απληστία, η ψευδορκία κ.α.. Οι επτά από αυτές θεωρούνται θανάσιμες και είναι η οκνηρία (η τεμπελιά). Αλαζονεία (το να θεωρεί κανείς τον εαυτό του ανώτερο των άλλων). Λαμαργία(κατάσταση στην οποία ένας άνθρωπος τρώει πολύ). Λαγνεία (κατάσταση στην οποία ο άνθρωπος δεν ελέγχει τις σεξουαλικές του επιθυμίες). Απληστία (πλεονεξία). Οργή (θυμός, μνησικακία). Ζηλοφθονία (Όταν κάποιος ενοχλείται με την επιτυχία των άλλων). Τα παραπάνω είναι αποδεκτά από τους Ρωμαιοκαθολικούς, ενώ ο Προτεστάντες τα απορρίπτουν όλα.

IV. Για να σωθεί ο Χριστιανός πρέπει να συμμετέχει στις Ακολουθίες της Εκκλησίας. Οι Ακολουθίες είναι οι προσευχητικές συνάξεις των πιστών. Για την ορθοδοξία διακρίνονται σε μυστηριακές και αγιάστικες. Οι αγιάστικες διακρίνονται σε καθημερινές, έκτατες και περιοδικές. Οι μυστηριακές - Μυστήρια είναι θεοσύστατες τελετές της Εκκλησίας που μεταδίδουν στα μέλη της την Θεία Χάρη. Οι θεοσύστατες αυτές τελετές ονομάστηκαν μυστήρια για δύο λόγους. Πρώτον διότι, κατά τον Ιερό Χρυσόστομο, «έτερα ορώμεν και έτερα πιστεύομεν» . Δεύτερον, διότι δεν επιτρεπόταν να τα παρακολουθούν οι άπιστοι, αλλά μόνον οι πιστοί.

➤ Έκτος από το Βάπτισμα και το Χρίσμα υπάρχουν και άλλα δυο υποχρεωτικά Μυστήρια, αυτό της Θειας Ευχαριστίας και αυτό της εξομολόγησης.

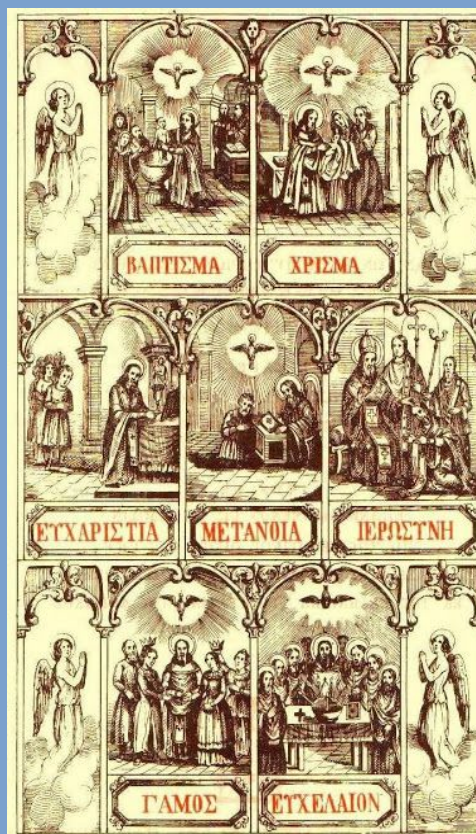
✓ Το μυστήριο Θειας Ευχαριστίας είναι το μέγιστο Μυστήριο της Χριστιανοσύνης και έχει της ρίζες του στο Μυστικό Δείπνο, το τελετουργικό που ακλούθησε ο Ιησούς και στους λόγους του(και δεξάμενος τὸ ποτήριον εὐχαριστήσας εἶπε· λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς·λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως ὅτου ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ.καὶ λαβὼν ἄρτον εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν Λουκ. 22,17-18-19).Είναι υποχρεωτικό γιατί όπως είπε ο Ιησούς δεν θα σωθεί όποιος δεν πει το αίμα του και δεν φάει το σώμα του (λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ'

ύμων καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς μου, Ματθ. 26,29), ἀλλὰ γὰρ νὰ συμμετάσχει κάποιος σὲ αὐτὸ πρέπει νὰ ἔχει περάσει ἀπὸ τὴν ἐξομολόγησιν καὶ νὰ ἔχει νηστέψει. Σήμερα τελεῖται ἡ θεία εὐχαριστία κάθε Κυριακῇ. Υπάρχουν τέσσερις κύριες Θείες Εὐχαριστίες, τοῦ Ἀγ. Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου, τοῦ Μ. Βασιλείου, τοῦ Ἀγ. Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου καὶ τῶν Προηγιασμένων, οἱ δύο πρῶτες εἶναι ὅμοιες με διαφορὲς σὲ κάποιες εὐχές, ἐνῶ οἱ δύο τελευταῖες εἶναι τελείως διαφορετικές.

- ✓ Τα Μυστήρια τῆς Εξομολογήσεως εἶναι ἀπαραίτητο γὰρ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔχει τὶς ρίζες τῆς στὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ (Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον, ἂν τινὼν ἀφίετε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς ἂν τινὼν κρατήτε κεκράτηνται, Ἰωάν.κ'22-23). Τὸ μυστήριον αὐτὸ δίνει τὴν δυνατότητα νὰ συμφιλιωθῇ ὁ Χριστιανὸς με τὸν Θεό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀπομακρύνεται, καὶ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν πνευματικὴν τοῦ υγείαν. Ἡ ἄφεσις γίνεται τὴν ὥρᾳ ποὺ ὁ ἱερέας-διαμεσολαβητὴς ἔχοντας τὸ πετραχίλι τοῦ στὸ κεφάλι τοῦ μετανοοῦντα λέει τὴν εὐχή.

- Τα μὴ υποχρεωτικὰ μυστήρια εἶναι τρία, τοῦ Γάμου, τῆς Ἱεροσύνης καὶ τοῦ Εὐχελαίου.

- ✓ Τὸ μυστήριον τοῦ Γάμου το ἐυλόγησε ὁ Θεὸς κατὰ τὴν δημιουργίαν (Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, Γεν.5,32) καὶ κατὰ τὸν γάμον τῆς Κανά. Τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι δεσμός τελείας ἐνώσεως καὶ ἀφοσιώσεως, δεσμός ἰσόβιος καὶ ἀδιάλυτος (Ὅς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω;). Σκοπὸς τοῦ ἡ ἀλληλοβοήθεια καὶ ὁ ἐξαγιασμός τοῦ ζεύγους, ἡ διαίωνισις τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Οἱ Ἱερεῖς μποροῦν νὰ εἶναι εἴτε ἐγγάμοι εἴτε ἀγάμοι.
- ✓ Τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου στηρίζεται στὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ «θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν, Ματθ. 10,1». Με τὸ μυστήριον αὐτὸ ζητᾷ ὁ ἱερέας ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ δώσει σωματικὴν υγείαν στὸν Χριστιανό.

- ✓ Το μυστήριο της Ιεροσύνης έχει τις ρίζες του στην επιλογή από τον Ιησού των Μαθητών του. Οι Μαθητές του ως Αρχιερείς με την επίθεση των χειρών τους και ειδική ευχή μετέδιδαν την Αρχιεροσύνη ή χειροτονούσαν κάποιους ως Πρεσβύτερους ή ως Διακόνους και αυτό συνεχίστηκε μέχρι σήμερα (Αποστολική Διαδοχή) . Για την χειροτονία Αρχιερέως χρειάζονται δύο άλλοι Αρχιερείς, ενώ για την χειροτονία Πρεσβυτέρου ή Διακόνου ένας. Το Μυστήριο αυτό γίνεται κατά την διάρκεια της Θείας Ευχαριστίας . Οι Αρχιερείς είναι άγαμοι και μπορούν να τελέσουν και τα επτά Μυστήρια. Οι Πρεσβύτεροι, μπορούν να τελέσουν όλα τα μυστήρια εκτός από αυτό της Ιεροσύνης, και οι Διάκονοι, δεν τελούν Μυστήρια παρά μόνο βοηθούν σε αυτά, μπορούν και οι δυο κατηγορίες να παντρευτούν.
- Οι καθημερινές Ακολουθίες είναι εκείνες που τελούνται στην διάρκεια του 24ώρου από κάθε Χριστιανό. Αυτές είναι ο εσπερινός(πριν την δύση του ηλίου), το απόδειπνο (μετά το δείπνο), το μεσονυκτικό (τα μεσάνυκτα), ο όρθρος και η Α΄ ώρα (τα βαθιά χαράματα), η Γ΄ ώρα (9π.μ.), η ΣΤ΄(12 το μεσημέρι), η Θ΄ ώρα (3π.μ.). Οι έκτακτες Ακολουθίες είναι εκείνες που γίνονται όταν προκύπτει ένας ειδικός λόγος. Αυτές είναι της κηδείας, του μνημοσύνου, του μικρού αγιασμού, της μικρής και μεγάλης παρακλήσεως κ.α.. Οι περιοδικές Ακολουθίες είναι αυτές που επαναλαμβάνονται σε ορισμένες περιόδους. Αυτές είναι ο μέγας αγιασμός, οι μεγάλες ώρες, ο Ακάθιστος Ύμνος, ο μέγας κανών, το μέγα απόδειπνο, η λιτή, η αρτοκλασία κ.α..

Οι Ρωμαιοκαθολικοί δεν έχει καθημερινές ακολουθίες, ενώ οι υπόλοιπες διαφέρουν σημαντικά. Στο μυστήριο της Θείας Λειτουργίας οι πιστοί τρών μόνο σώμα. Το μυστήριο της εξομολόγησης διαφέρει στο λειτουργικό, ο ιερέας και ο μετανοών κάθονται σε δυο ξεχωριστά δωμάτια που είναι ενωμένα με έναν ξυλόγλυπτο τοίχο, ενώ δεν υπάρχει η ευχή. Το μυστήριο του Γάμου είναι με κάποιες διαφορές το ίδιο, για τους ιερείς απαγορεύεται. Το μυστήριο του ευχελαίου γίνεται μόνο για ετοιμοθάνατους. Το μυστήριο της Ιεροσύνης αν και γίνεται δεν έχει την Αποστολική διαδοχή, αφού ο πάπας μόνος του χειροτονούσε Αρχιερείς με αποτέλεσμα να μην ισχύει αυτό το μυστήριο, αυτοί στην συνέχεια χειροτονούσαν Πρεσβύτερους και αυτό το μυστήριο δεν ισχύει.

Οι Προτεστάντες δεν δέχονται καμία ακολουθία. Λατρεύουν τον Θεό σε λατρευτικές συνάξεις.

- Ο θάνατος και η μεταθανάτια ζωή μέχρι την Δευτέρα Παρουσία.

Για την Ορθοδοξία αν και ο Χριστιανός με το Βάπτισμα έχει απαλλαγεί από το Προπατορικό Αμάρτημα, παραμένουν οι συνέπειες του που είναι η ροπή προς την αμαρτία και ο θάνατος. Όμως ο θάνατος δεν πρέπει να τρομάζει τους Χριστιανούς, αφού ο Χριστός με την Ανάσταση του έχει

νικήσει τον Θάνατο και το κράτος του Άδου όπου κατέλγη η ψυχή μέχρι τότε.

*Ὁ ἀδης φησίν, ἐπικράνθη, συναντήσας σοι
κάτω. Ἐπικράνθη· και γάρ κατηργήθη.
Ἐπικράνθη· και γάρ ἐνεπαίχθη. Ἐπικράνθη·
και γάρ ἐνεκρώθη. Ἐπικράνθη· και γάρ
καθηρέθη. Ἐπικράνθη· και γάρ ἐδεσμεύθη.....
Που σου, θάνατε, το κέντρον; Που σου, ἄδη,
το νῆκος; Ἀνέστη Χριστός και σύ καταβέβλη-
σαι. Ἀνέστη Χριστός και πεπτώκασι δαίμο-
νες..... Ἀνέστη Χριστός και νεκρός οὐδείς ἐν
τῷ μνήματι.*

Αμέσως μετά το Θάνατο η ψυχή φεύγει από το σώμα και το τελευταίο διαλύεται (χους ει και εις χουν απελεύσει). Η ψυχή αντίθετος συνεχίζει να υπάρχει, αφού φεύγει από το σώμα την παραλαμβάνει ο φύλακας Άγγελος της. Μαζί θα περάσουν από τα τελώνια (πρόκειται για τα δαιμόνια αυτά που ανακρίνουν τις ψυχές και των μεν δικαίων παραδίδουν στους αγγέλους οι οποίοι και θα τις οδηγήσουν στη συνέχεια στο Παράδεισο, ενώ των αδίκων τις οδηγούν τα ίδια αυτά στον Άδη). Τα τελώνια είναι είκοσι τρία.

Αν η ψυχή περάσει από τα τελώνια τότε θα ενταχθεί στον Παράδεισο, αν όμως δεν περάσει από αυτά τότε είναι στην κρίση του Θεού το που θα καταλήξει (Κόλαση ή Παράδεισο). Πριν όμως την απόφαση του Θεού η ψυχή έχει να κάνει ένα «ταξίδι» με τρεις «στάσεις». Αυτό αρχίζει από την ώρα του θανάτου που η ψυχή περνά από τα τελώνια, ενώ το σώμα δέχεται τις νεκρικές τιμές (Εξόδιος Ακολουθία, ενταφιασμός). Η πρώτη στάση της ψυχής γίνεται την τρίτη ημέρα (από τον θάνατο), όπου προσκύνα μπροστά στον θρόνο του Θεού. Αμέσως μετά αρχίζει με τον Άγγελο-Φύλακα της να περιφέρονται στον Παράδεισο και δέχεται μια «Ξενάγηση» στις τάξεις τις θριαμβεύουσας εκκλησίας (αποτελείτε από τους σωσμένους ανθρώπους). Αυτό διαρκεί μέχρι την ένατη ημέρα όπου η ψυχή κάνει την δεύτερη στάση και προσκύνα πάλι μπροστά στον θρόνο του Θεού. Αμέσως μετά η ψυχή με τον Άγγελο-Φύλακα της κατεβαίνει στην κόλαση και βλέπει όλα τα μαρτύρια των κολασμένων. Αυτό διαρκεί μέχρι να συμπληρωθούν σαράντα μέρες από τον θάνατο, τότε είναι και η τρίτη και τελευταία στάση, σε αυτή η ψυχή αφού προσκυνήσει και πάλι μπροστά στον θρόνο του Θεού δέχεται από αυτόν την απόφαση του.

➤ Η Κόλαση και ο Παράδεισος

Ο άνθρωπος ήρθε στην ζωή με σκοπό την θέωση, όταν αυτή τελειώσει τότε φαίνεται αν τα κατάφερε η όχι. Αν τα κατάφερε, όπως και ο ολυμπιονίκης, θα δηχθεί τιμή και θα ανταμειφθεί για την προσπάθεια της, ενώ αν δεν τα κατάφερε ή αν δεν προσπάθησε, όπως και ο λιποτάκτης, θα ντροπιαστεί και θα καταδικαστεί. Ο Παράδεισος δεν είναι ένα μέρος όπου η ψυχή απολαμβάνει υλικές απόλαυσης (φαί, ποτό, ηδονή κ.α.), αλλά είναι ευτυχισμένη κοντά στο μεγαλείο του Θεού τον οποίο και δοξο-

λογεί νυχθημερόν. Από την άλλη η κόλαση δεν είναι ένα μέρος με καζάνια και μαστίγια, αλλά είναι η απομάκρυνση του ανθρώπου από τον Θεό και από τους συνανθρώπους της κάτι που της προκαλεί οδύνη αφού ο άνθρωπος είναι κοινωνικό ον.

Στους Ρωμαιοκαθολικούς δεν υπάρχει τίποτα από τα παραπάνω πάρα μόνο ο Παράδεισος και η Κόλαση. Η ψυχή αυτών που κάνουν αμαρτωλό βίο πηγαίνει στην κόλαση κατευθείαν, ενώ η ψυχή αυτών που κάνουν ενάρετο βίο, αφού περάσουν από το καθαρτήριο πυρ, που είναι ένας τόπος όπου καθαρίζεται η ψυχή από την αμαρτία καταλήγουν στον παράδεισο.

Οι Προτεστάντες πιστεύουν ότι είναι στην Χάρη του Θεού το που θα πάει ο άνθρωπος ανεξάρτητα από τον βίο που ακολούθησε.

➤ Μνημόσυνα

Το μνημόσυνο έχει δύο μορφές, είτε ψάλλετε τρισάγιο στον τάφο του νεκρού είτε ψάλλετε επιμνημόσυνη δέηση στην εκκλησία μετά τη λειτουργία (συνήθως πριν την απόλυση) και συνοδεύεται με σχετικές δεήσεις προς ανάπαυση της ψυχής των. Τρισάγιο γίνεται στο τριήμερο ("τριήμερα") και στις εννιά ημέρες ("εννιάμερα") από τον θάνατο του νεκρού, ενώ επιμνημόσυνη δέηση ψάλλετε στο "σαρανταήμερο" (δηλαδή στις σαράντα ημέρες), στους τρεις μήνες ("τρίμηνα"), στους έξι μήνες ("εξάμηνα") και στο χρόνο (ετήσιο) από τον θάνατο καθώς και στα τρία χρόνια από την κηδεία όπου γίνεται και η εκταφή. Σύμφωνα με τους κανόνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας τα μνημόσυνα τελούνται από αρχιερείς ή ιερείς μόνο υπέρ νεκρών Χριστιανών. Απαγορεύονται ρητά σε αφορισμένους, αυτόχειρες και μονομάχους, εκτός εάν μετανόησαν ειλικρινά, πριν επέλθει το τέλος. Την ώρα του μνημοσύνου η ψυχή εάν βρίσκεται στην κόλαση αναπαύεται προσωρινά ενώ αν βρίσκεται στον παράδεισο βλέπει τον Θεό «ποιο καθαρά».

Οι Ρωμαιοκαθολικοί δεν δέχονται τα μνημόσυνα, αλλά προσευχή υπέρ αναπαύσεως της ψυχής. Οι Προτεστάντες απλώς δεν τα δέχονται.

➤ Η Δευτέρα Παρουσία

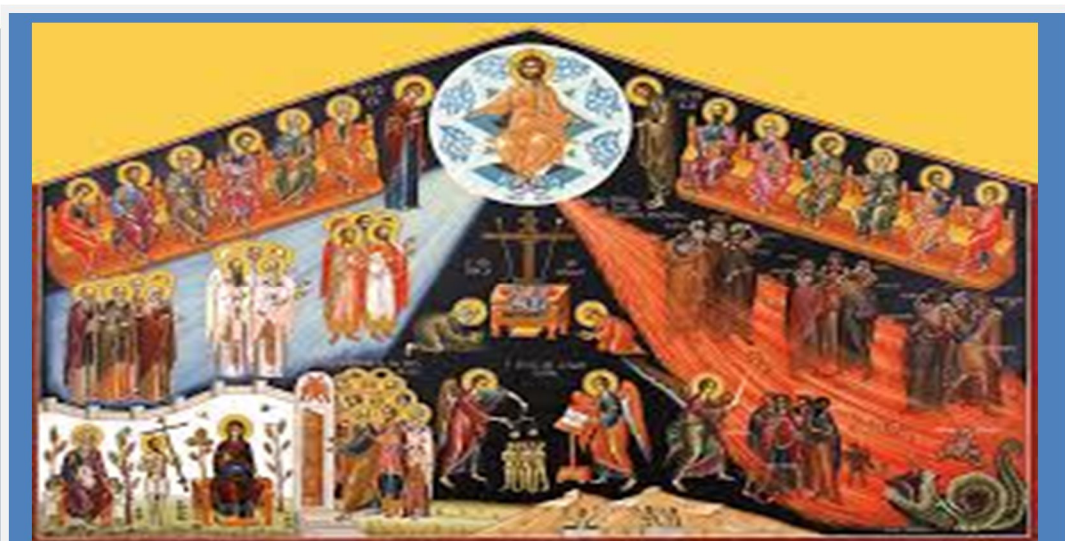
Αν και η ψυχή μετά τον θάνατο πηγαίνει στον τόπο που όρισε ο Θεός δεν απολαμβάνει πλήρως την χαρά του Παραδείσου, ούτε υποφέρει πλήρως στην Κόλαση. Την πληρότητα θα την δεχθεί η ψυχή μετά την Δευτέρα Παρουσία.

Μετά τη πρώτη επί γης ενανθρώπιση της μιας μορφής της Αγίας Τριαδικής Θεότητας, του Ιησού Χριστού, θα ακολουθήσει η Δευτέρα Παρουσία

Του προκειμένου να κρίνει «ζώντας και νεκρούς». Ο χρόνος που θα πραγματοποιηθεί αυτή παραμένει άγνωστος όπου κατά το Ευαγγέλιο "ουδέ οι άγγελοι του Θεού γνωρίζουν". Στη βεβαιότητα επανόδου του Ιησού Χριστού φέρονται να συμφωνούν δύο Ευαγγελιστές, Ματθαίος και Ιωάννης και ο Απόστολος Πέτρος και ο ισαπόστολος Παύλος, ενώ και ο ίδιος ο Χριστός αναφερθηκε σε αυτή με την παραβολή της «Τελικής Κρίσης»

Όταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ.

Κατά τα ιερά κείμενα, την προσέγγισή της θα αναγγείλουν στους "εκλεκτούς" ορισμένα γεγονότα, λεγόμενα και "σημεία των καιρών", όπως πόλεμοι, πολιτικές και κοινωνικές αναστατώσεις, θλίψη μεγάλη επί της Γης, παράδοξα φυσικά φαινόμενα, ηθική χαλάρωση και αύξηση της αδικίας και αμαρτίας "και δια το πληθυνθῆναι την ανομίαν ψυγίσεται η αγάπη των πολλών". Τέλος το Ευαγγέλιο θα κηρυχθεί "πάση τη κτίσει", ενώ ψευδοπροφῆτες θα εμφανισθούν με αποκορύφωμα την εμφάνιση του ενσαρκωμένου την αμαρτία και την άρνηση του "Αντίχριστου".

Πριν την Δεύτερα Παρουσία ένας Άγγελος θα σαλπίσει με μια σάλπιγγα και θα εγερθούν όλοι οι νεκροί και θα ενωθεί η αθάνατη ψυχή με το αναστημένο σώμα. Την ώρα εκείνη όλοι οι άνθρωποι (σύμφωνα με την παράδοση της εκκλησίας) θα έχουν την ηλικία που έχει ο Χριστός την ώρα που αναστήθηκε, δηλαδή τριάντα τριών. Η Δευτέρα Παρουσία του Χριστού, κατά το Ευαγγέλιο και την παράδοση θα είναι αιφνίδια, αντιληπτή στους πάντες και μη επιδεχόμενη αμφισβήτησης "ως η αστραπή η οποία φαίνεται από Ανατολών έως Δυσμών". Τότε ο Χριστός θα κρίνει τους αν-

θρώπους, αφού πρώτα τους χωρίσει σε δυο κατηγορίες: τους δικαίους και τους αμαρτωλούς θα τους στείλει τους μεν δίκαιους στον παράδεισο τους δε Αδίκους στην κόλαση

*«καὶ συναχθήσεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ
πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπὸ
ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ
πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων, καὶ στήσει τὰ
μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τὰ δὲ
ἐρίφια ἐξ ἐνωνύμων»*

Μετά την κρίση ο Δημιουργός θα αναπλάσει τα σύμπαντα (ο Χριστιανισμός δεν αναγνωρίζει την «συντέλεια του κόσμου») και από εκείνη την στιγμή οι άνθρωποι θα απολαμβάνουν πλήρως τον παράδεισο ή την κόλαση, ενώ το κακό θα πάψει να υπάρχει και ο αρχηγός αυτού ο Διάβολος θα καταποντιστεί την κόλαση.

Ο Ρωμαιοκαθολικισμός δέχεται την Δευτέρα Παρουσία ενώ οι Προτεστάντες την απορρίπτουν.

2. ΒΟΥΔΙΣΜΟΣ

Γενικότερα

Ο Βουδισμός (ή Βουδδισμός) αποτελείται από ένα πλήθος παραδόσεων που αναπτύχθηκαν κατά την διάρκεια της μακρόχρονης πορείας του. Οι παραδόσεις αυτές διαιρούνται συνήθως σε δύο μεγάλους κλάδους! Το Βουδισμό Χιναγυάνα και το Βουδισμό Μαχαγυάνα. Ο ιδρυτής της υπήρξε ο Σιντάρτα Γκαουτάμα Βέβαια ιστορικές πληροφορίες για την ζωή του δεν υπάρχουν. Γνωρίζουμε όμως ότι ο Σιντάρτα ήταν γιος του ηγεμόνα του κρατιδίου των Σάκκων. Νωρίς βίωσε μια κρίση σχετικά με την αξία της ζωής, μια κρίση που τον οδήγησε να εγκαταλείψει την πριγκιπική ζωή και να αναζητήσει ένα τρόπο απελευθέρωσης από τον αιώνια ανανεούμενο κύκλο της ύπαρξης (σαμσάρα). Μετά από ένα στάδιο αναζητήσεων, στη διάρκεια μιας ολόνυχτης περισυλλογής κάτω από ένα δέντρο στην περιοχή Μπούντα-γκάγια, είχε μια πνευματική εμπειρία που ο ίδιος θεώρησε ως φωτισμό. Έτσι έγινε Βούδας (= φωτισμένος).

Χιναγυάνα Βουδδισμός

Ο Χιναγυάνα επικρατεί στη Σρι Λάνκα, Μπούρμα, Καμπότζη, Λάος και Ταυλάνδη καθώς και σε τμήματα του Βιετνάμ, του Μπαγκλαντές και της Ινδίας.

Διδασκαλία

Ο Βουδισμός γενικά διατήρησε κάποιες διδασκαλίες παρόμοιες του Ινδουισμού. Έτσι ισχύει και εδώ η ιδέα ότι η ύπαρξη ταυτίζεται με τον πόνο καθώς και ότι μέσω των μετανσαρκώσεων αναπαράγεται συνεχώς. Συνεπώς ο πόνος διαιώνίζεται.

Βουδιστική κοινότητα

Ο Χιναγυάνα διατείνεται ότι η διδασκαλία του ταυτίζεται με εκείνη που ανέπτυξε ο ίδιος ο Βούδας. Όμως, ο Κανόνας Πάλι καταγράφηκε πολύ αργά, γι' αυτό η αρχική διδασκαλία μόνο κατά προσέγγιση μπορεί να ανασυντεθεί. Πάντως, ο Κανόνας Πάλι περιέχει μια από τις αρχαιότερες συστηματοποιήσεις της. Αυτή είναι η γνωστή ως σχήμα των «τεσσάρων ευγενικών αληθειών». Οι «τέσσερις ευγενικές αλήθειες» είναι:

1) Η ύπαρξη είναι πόνος. Όλα τα όντα, μεταξύ των οποίων και ο άνθρωπος, συναντούν τον πόνο σε διάφορα επίπεδα: τη γέννηση, τη φθορά, την αρρώστια, το θάνατο. Να έχεις εκείνο που δε θέλεις ή να μην έχεις εκείνο που θέλεις, είναι πόνος. Όλες οι καταστάσεις, ακόμη και οι ευχάριστες, υπόκεινται σε μεταβολή και αργά ή γρήγορα μετατρέπονται αναπόφευκτα σε κάποια από αυτές τις οδυνηρές καταλήξεις. Αλλά σ' ένα βαθύτερο επίπεδο ο πόνος παράγεται από τον τρόπο με τον οποίο υπάρχουν τα πάντα. Γι' αυτό η πρώτη αλήθεια διατυπώνεται με την πρόταση «η ύπαρξη είναι πόνος». Με ποιο τρόπο υπάρχουν τα πάντα;

α. τα πάντα δίνουν την εντύπωση ότι διαρκούν, ενώ στην πραγματικότητα μεταβάλλονται συνεχώς. Δεν αποτελούν «όντα» αλλά μάλλον φευγαλέες διαδικασίες.

β. τα πάντα δίνουν την εντύπωση ότι είναι συμπαγή, αλλά στην πραγματικότητα δεν είναι παρά σύνθετα από διάφορα στοιχεία. Αν από ένα σπίτι αφαιρέσουμε τη στέγη, τους τοίχους, το πάτωμα κτλ., κανένα «σπίτι» χωρίς αυτά τα στοιχεία δε θα μείνει, γιατί το σπίτι είναι απλώς μια σύνθεση. Έτσι, τα πάντα υπάρχουν σαν όνειρα ή σαν σύννεφα που σε κάθε στιγμή ανασυντίθενται και μεταβάλλονται. Γιατί όμως ο διπλός αυτός χαρακτήρας της ύπαρξης προκαλεί πόνο; Διότι έρχεται σε σύγκρουση με την επιθυμία.

2) Αιτία των πόνων είναι η επιθυμία. Η επιθυμία έχει ως αντικείμενο πράγματα, καταστάσεις, όντα κτλ. που ο άνθρωπος τα θεωρεί ως πραγ-

ματικά. Τα πάντα γίνονται αντικείμενα της επιθυμίας με βάση την ιδέα ότι υπάρχουν πραγματικά, που σ' αυτήν τη φάση το Βουδισμό, σημαίνει μόνιμα και συμπαγή. Όμως, μόνο φαινομενικά υπάρχουν έτσι. Η αληθινή ύπαρξή τους είναι φευγαλέα και σύνθετη. Συνεπώς, η επιθυμία στηρίζεται πάνω σε μια αυταπάτη.

Η επιθυμία λοιπόν δημιουργείται από άγνοια. Εάν κάποιος γνωρίσει τον αληθινό τρόπο ύπαρξης των πραγμάτων, θα πάψει να τα επιθυμεί. Παύοντας να επιθυμεί θα πάψει να πράττει με τρόπο που παράγει κάρμα. Παύοντας να παράγει κάρμα θα πάψει να αναγεννάται. Η ανακάλυψη αυτής της αλυσίδας αποτελεί το κύριο μέρος του φωτισμού του Βούδα κατά τον Κανόνα Πάλι.

3) Η κατάπαυση του πόνου. Αυτή ονομάζεται «νιρβάνα» που σημαίνει «σβήσιμο». Αναφέρεται στην κατάσβεση της άγνοιας, της επιθυμίας και της απέχθειας, που δεν είναι παρά η άλλη όψη της επιθυμίας, κυρίως όμως σ' εκείνο που η κατάσβεση αυτή οδηγεί, δηλαδή στην κατάπαυση της αναπαραγωγής της ύπαρξης. Τα τελευταία λόγια του Σιντάρτα ήταν: «δε θα ξαναγεννηθώ πια».

4) Το μονοπάτι που οδηγεί στην κατάπαυση του πόνου. Αυτό αποτελείται από οκτώ στάδια που μοιάζουν με την Ινδουϊστική γιόγκα γι' αυτό λέγεται «οκταπλό μονοπάτι». Τα πρώτα αφορούν στην αποφυγή βλάβης κάθε ζωντανού πλάσματος, στην απάρνηση της ιδιοκτησίας κτλ. Τα τελευταία αφορούν στο διαλογισμό. Στο Χιναγυάνα ο διαλογισμός συνίσταται στην προσπάθεια γνώσης των πραγμάτων όπως αυτά στην πραγματικότητα είναι, δηλαδή σύνθετα και μεταβαλλόμενα.

Συνοψίζοντας

Σύμφωνα με τα παραπάνω μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτό το ιδανικό του Χιναγυάνα. Ο άνθρωπος που ασπάζεται τον Βουδισμό προσπαθεί να απελευθερωθεί από την εξ ορισμού οδυνηρή ύπαρξη. Όμως μόνο όσοι ζουν ως μοναχοί μπορούν να πετύχουν τον σκοπό τους καθώς είναι αυτοί που καταφέρνουν να σταματήσουν την παραγωγή κάρματος. Ωστόσο η πλειονότητα των πιστών που είναι λαϊκοί προσπαθούν να παράξουν κάρμα ελπίζοντας σε μια καλύτερη μετενσάρκωση.

Μαχαγυάνα Βουδισμός

Ο Μαχαγυάνα επικρατεί στην Κίνα, το Θιβέτ, τη Μογγολία, την Ιαπωνία, την Κορέα, το Βιετνάμ. Επειδή η κατάσταση σχετικά με τις θρησκείες στην κομμουνιστική Κίνα είναι ασαφής και οι περισσότεροι πιστοί του σ' όλες αυτές τις χώρες τον ασκούν σε συνδυασμό με άλλες θρησκείες, υπάρχει δυσχέρεια να εκτιμηθεί ο αριθμός των πιστών του.

Ο Μαχαγυάνα είναι η αναπτυγμένη μορφή ενός κινήματος, που από νωρίς διαφοροποιήθηκε από το Χιναγυάνα, με τον οποίο είχε κοινή αφετηρία, αναπτύσσοντας ιδιαίτερες διδασκαλίες σχετικά με δύο κυρίως θέματα:

Ύπαρξη και θάνατος

Την αληθινή φύση της πραγματικότητας. Ενώ για το Χιναγυάνα τα όντα δεν είναι πραγματικά επειδή είναι μεταβλητά και σύνθετα, για το Μαχαγυάνα δεν είναι πραγματικά, επειδή δεν υπάρχουν καθ' εαυτά. Αυτό συμβαίνει επειδή στερούνται δικό τους εαυτό. Κι αυτό με τη σειρά του συμβαίνει επειδή το καθετί είναι ό,τι είναι μόνο σε αλληλεξάρτηση από τα άλλα όντα. Έτσι, τα όντα είναι «κενά» από δικό τους εαυτό. Η κατάσταση αυτή ύπαρξης ονομάζεται κενότητα και ισοδυναμεί με την αληθινή πραγματικότητα. Επειδή κάθε επιθυμία προϋποθέτει την ιδέα του χωριστού όντος, η κενότητα βοηθάει το βουδιστή να απαλλαγεί από αυτήν την ιδέα και επομένως και από την επιθυμία. Έτσι, λοιπόν, στο Μαχαγυάνα για να απελευθερωθεί κάποιος από την οδυνηρή, ψεύτικη ύπαρξη, πρέπει να φωτιστεί σχετικά με τον αληθινό τρόπο ύπαρξης των «όντων»,

που είναι η κενότητα, ένα απόλυτο, όμοιο με το Ινδουϊστικό Μπράχμαν. Από το βασικό αυτό Βούδα, όπως από το Μπράχμαν, απορρέει ένα διαστρωματωμένο σύμπαν που αποτελείται από χιλιάδες κόσμους. Από τον ίδιο εκπορεύονται εμφανίσεις του σ' αυτούς τους κόσμους που ονομάζονται επίσης Βούδες. Οι Βούδες αυτοί διδάσκουν τη βουδιστική αλήθεια σ' αυτούς τους κόσμους. Ένας τέτοιος Βούδας υπήρξε, σύμφωνα με το Μαχαγιάνα, ο Σιντάρτα Γκαουτάμα.

Μποντισάτβα: Το ιδανικό του Μαχαγιάνα. Στο Μαχαγιάνα αναπτύχθηκε η ιδέα ότι εκτός από το φωτισμό, για να σωθεί κάποιος πρέπει να κατέχεται από συμπόνια προς όλα τα όντα και να θέλει να τα βοηθήσει να σωθούν. Έτσι, στο Μαχαγιάνα το ιδανικό είναι να ακολουθήσει κάποιος το μονοπάτι που οδηγεί σ' αυτούς τους δύο σκοπούς. Εκείνος που το κάνει αυτό ονομάζεται μποντισάτβα (μπόντι= φωτισμός, σάτβα= ον σε πορεία προς το φωτισμό). Ο μποντισάτβα μετά από άπειρες ζωές φτάνει κάποτε στο σημείο να μπει στη Νιρβάνα, που στο Μαχαγιάνα Βουδισμό σημαίνει να ενωθεί με το απόλυτο. Όμως, αυτός καθυστερεί την ένωση αυτή και παραμένει σε κάποιο ουράνιο κόσμο, με σκοπό να σώσει όλα τα όντα. Τέτοιοι μποντισάτβα ονομάζονται επίσης Βούδες, συμπληρώνοντας έτσι την τριπλή σημασία αυτού του όρου στο Μαχαγιάνα.

3. Ινδουισμός

Ινδουισμός, Βραχμανισμός και Βραχμανική θρησκεία (παράγεται απ' το όνομα της ιερατικής ινδικής κάστας, τους Βραχμάνους (στα σανσκριτικά: βραχμάνα), κι όχι από το όνομα του θεού Βράχμα) είναι ονομασίες με τις οποίες περιγράφονται οι πάμπολλες τοπικές θρησκείες της Ινδίας. Από τους ίδιους τους πιστούς της, η θρησκεία των Ινδών περιγράφεται συνήθως από τη σανσκριτική έκφραση "Σανατάνα Ντάρμα", που σημαίνει «αιώνιος νόμος», «αιώνια τάξη» ή «πατρική πίστη». Αναφέ-

ρεται συχνά ως η αρχαιότερη θρησκεία του κόσμου, καθώς κάποιες από τις ρίζες της ανάγονται στην Εποχή του Σιδήρου. Ο Ινδουισμός είναι η τρίτη μεγαλύτερη θρησκεία του κόσμου σε αριθμό πιστών, μετά το Χριστιανισμό και το Ισλάμ, με περίπου ένα δισεκατομμύριο πιστούς.

Με τον όρο «Ινδουισμός» ονομάζεται το πολυσύνθετο σύνολο εκείνων των παραδόσεων της Ινδίας, που αποτέλεσαν στη διάρκεια της ιστορίας της και αποτελούν επίσης σήμερα το μεγαλύτερο μέρος της θρησκευτικής και κοινωνικής ζωής της.

Χαρακτηριστικά

1. Ανυπαρξία ιδρυτή
2. Μη σταθερό δόγμα
3. Ινδικό φαινόμενο

Αυτά που λείπουν από τον Ινδουισμό είναι:

1. Πίστη σ' έναν προσωπικό παντοδύναμο Θεό, δημιουργό και κυβερνήτη των πάντων, ανεξάρτητο από το σύμπαν.

2. Πίστη στο θέμα της δημιουργίας, που είναι βασικό για κάθε πραγματική αντίληψη του σύμπαντος.
3. Πραγματική αντίληψη του ηθικού νόμου.
4. Πραγματική αντίληψη της αμαρτωλότητας του ανθρώπου.
5. Σωτήρας που έδωσε τον Εαυτό Του για τις αμαρτίες των ανθρώπων, που πέθανε και αναστήθηκε.
6. Πραγματική πίστη στην προσωπική αθανασία και αιώνια ζωή.

Έννοια και θρησκευτικές επιδράσεις

Το ντάρμα πιστεύεται ότι έχει θεία καταγωγή κι αφορά τόσο στη δομή και λειτουργία του κόσμου, όσο και της κοινωνίας. Όσον αφορά την κοινωνία, ήταν χωρισμένη πριν από την εγκατάσταση των Αρίων σε τρεις τάξεις, τις βάρνες ή κάστες όπως τις ονόμασαν αργότερα οι Πορτογάλοι άποικοι:

- α) τους ιερείς ή βραχμάνους,
- β) τους αριστοκράτες πολεμιστές και
- γ) τους καλλιεργητές, στους οποίους προστέθηκαν αργότερα οι χειρώνακτες δηλαδή οι κατακτημένοι ντόπιοι λαοί.

Σύμφωνα με αυτό το σύστημα των καστών, από τη στιγμή που γεννιέται το άτομο είναι ήδη καθορισμένο σε ποια κάστα θα ανήκει για όλη του τη ζωή, χωρίς καμιά δυνατότητα αλλαγής (έλλειψη κοινωνικής κινητικότητας). Οι κάστες εντάσσονται στην ιδέα του ντάρμα, καθώς ως ντάρμα έχει οριστεί επίσης το σύνολο των κανόνων της κάθε κάστας. Στο τέλος της βεδικής εποχής διαμορφώνεται η αντίληψη ότι στο βάθος του κόσμου βρίσκεται μια θεϊκή πραγματικότητα, ενώ ο κόσμος στον οποίο ζούμε είναι το εξωτερικό-επιφανειακό στρώμα αυτής της θεϊκής πραγματικότητας. Έτσι ο κόσμος χωρίζεται σε δυο μέρη:

- α) τη θεμελιώδη πραγματικότητα και
- β) τον φαινόμενο κόσμο.

Για τον Ινδουισμό, είναι υποχρεωτική η πίστη στις ιερές γραφές, στο νόμο της καρποφορίας των διαφόρων πράξεων, στις μετενσαρκώσεις, στην απελευθέρωση από αυτές κλπ.

Τα κυριότερα ιερά κείμενα στα οποία οι θρησκευτικές αντιλήψεις των Ινδουιστών βρίσκουν την έκφρασή τους είναι οι Βέδες (ιερή γνώση), οι Βραχμάνα και οι Ουπανισάντ. Οι πιο σπουδαίες είναι οι τέσσερις Βέδες,

που γράφτηκαν μεταξύ 1500 και 800 π.Χ (σ' αυτές οφείλεται και το όνομα της θρησκείας που ονομάζεται Βεδική θρησκεία).

Βασικοί όροι Ινδουισμού

- Μπράχμαν: Η απόλυτη απρόσωπη πραγματικότητα από την οποία απέρρευσε όλος ο κόσμος γύρω μας, τα πάντα, ακόμη και οι θεοί. Όλα όσα φαίνονται γύρω μας αποτελούν το εξωτερικό μέρος αυτής της θείας απόλυτης πραγματικότητας.
- Άτμαν: Η αρχική σημασία της λέξης είναι αναπνοή, ζωή. Επειδή κάθε τι γύρω μας έχει απορρεύσει από την απόλυτη απρόσωπη πραγματικότητα, μέσα του περιέχει ένα κομμάτι του Μπράχμαν. Το μέρος αυτό του Μπράχμαν λέγεται Άτμαν.
- Σαμσάρα: Μετενσάρκωση. Κάθε έμβιο ον δεν ζει μια φορά. Όταν πεθαίνει, κάτι από αυτό, μεταπηδά σε κάποιο άλλο είδος ζωής (φυτό, ζώο, άνθρωπος)
- Κάρμα: ο όρος σημαίνει πράξη. Στη συνέχεια στην ινδουϊστική ορολογία, σημαίνει ποσό ενέργειας (θετικής ή αρνητικής) που συσσωρεύει ένα ον καθώς ζει και δρα. Είναι ο νόμος που καθορίζει την επόμενη μετενσάρκωση. (Αν θα είναι σε ένα κατώτερο ή ανώτερο είδος ζωής, σε μια ανώτερη τάξη κλπ)

Εμβάθυνση στον Ινδουισμό

Για τους ινδουιστές αξία έχει μόνο το Μπράχμαν. Όλα τα υπόλοιπα που αποτελούν τον εξωτερικό φαινόμενο κόσμο δεν είναι αξία λόγου. Ο κατακερματισμένος αυτός κόσμος αποτελεί μια ψευδαίσθηση. Η κατάσταση αυτή ονομάζεται Μάγια και αυτό γιατί ο κόσμος γύρω μας αποτελείται από όντα που βρίσκονται σε κατάσταση περιορισμού αλλά και μεταβολής. Ο άνθρωπος περιορίζεται για παράδειγμα στο να είναι μόνο άνθρωπος συγχρόνως όμως μεταβάλλεται π.χ. γερνάει, αρρωσταίνει, φθίρεται, πεθαίνει.

Το Μπράχμαν όμως είναι άμορφο, απόλυτο, απεριόριστο.

Έτσι λοιπόν η ύπαρξη σε αυτόν τον κόσμο που δεν είναι αληθινός, αυθεντικός (αυθεντικό είναι μόνο το Μπράχμαν) είναι οδύνη, πόνος. Ο άνθρωπος λοιπόν δεν πρέπει να προσκολλάται σε αυτόν τον κόσμο. Όσο στρέφεται και αποβλέπει σε αυτόν τόσο περισσότερο κάρμα συσσωρεύει. Έτσι το μόνο που πετυχαίνει είναι να μετενσαρκώνεται όλο και περισσότερες φορές, να υπάρχει δηλαδή για μεγαλύτερο διάστημα και άρα να πονάει.

Ο άνθρωπος λοιπόν, θα πρέπει να αποπροσκολλήσει το νου του από το γύρω κόσμο.

Η μόνη αξία είναι μέσα του. Στο κομμάτι του Μπράχμαν που λέγεται Άτμαν. Σε αυτήν την περίπτωση δεν θα παράγει κάρμα και άρα θα σταματήσει τον επώδυνο κύκλο της Σαμσάρα. Θα ενωθεί με την υπέρτατη αρχή, το Μπράχμαν. Θα χαθεί μέσα στον ωκεανό του Μπράχμαν όπως χάνεται μια σταγόνα νερό και θα πετύχει τη λύτρωση (Μούκτι ή Μόξα)

Η διαδικασία αυτή της απόσυρσης του νου από τον κόσμο και η στροφή προς το Άτμαν ονομάζεται γιόγκα.

Η γιόγκα αυτού του είδους, γιόγκα της γνώσης είναι ο τρόπος του πώς θα πεθάνει κανείς και όχι του πώς θα ζήσει καλύτερα (χωρίς άγχος, με γαλήνη κλπ.)

Βλέπουμε ότι οι Ινδοί δεν ενδιαφέρονται για τα επιμέρους ή για τον μάταιο αυτό κόσμο, αλλά για το Όλον, το Ένα (ολιστική-ενιστική θρησκεία). Βλέπουμε επίσης ότι δεν τους ενδιαφέρει η αλλαγή, η καλυτέρευση, η ανακαίνιση του κόσμου αλλά η φυγή από αυτόν.

Φυσικά όμως δεν κάνουν όλοι οι Ινδοί γιόγκα και μάλιστα αυτής της κατηγορίας. Πολλοί προσκολλώνται- αφοσιώνονται σε μια θεότητα του Βισνού, ή του Σίβα ή σε άλλες θεότητες και προσπαθούν με την αγάπη τους σε αυτούς τους θεούς να ενωθούν με αυτούς.

Άλλος τρόπος σωτηρίας με αργότερους όμως ρυθμούς είναι η προσπάθεια τήρησης των νόμων της κάστας. Έτσι μετενσαρκώνεται κάθε φορά σε καλύτερες μορφές ζωής (αφού εκπληρώνει το κάρμα του) και κάποτε φτάνει και αυτός στη μόξα.

Ινδουιστικές αντιλήψεις περί θεού

Από τον πολυθεϊσμό ο Ινδουισμός κατευθύνθηκε προς τον πανθεϊσμό, την ιδέα ότι μονάχα ο θεός υπάρχει κι ότι όλα είναι θεός. Την ινδουιστική τριάδα των πιο σπουδαίων θεοτήτων, την Τριμούρτι, την συνθέτουν:

1. ο Βράχμα ο δημιουργός,
2. ο Βισνού ο προστάτης και
3. ο Σίβα ο καταστροφέας.

Αλλά ενώ ο Βισνού στα βόρεια και ο Σίβα στα νότια μοιράζονται τους πιο πολλούς πιστούς, ο Βράχμα έχει παραμεληθεί από τη λαϊκή ευλάβεια: δεν υπάρχουν ιδιαίτερες λατρείες ή θρησκευτικές αιρέσεις αφιερωμένες σ' αυτόν, ενώ δεν είναι γνωστός παρά μόνο ένας ναός σε όλη την Ινδία, και για την ακρίβεια στην Ατζμέρ, που είναι αφιερωμένος αποκλειστικά και μόνο σ' αυτόν.

Η μυθολογία δίνει φυσικά μια φανταστική εξήγηση για το γεγονός αυτό, που μπορεί να φανεί μάλλον παράξενη. Ένας θρύλος αναφέρει ότι ο

Βράχμα, κυριευμένος από ανόσιο πάθος για την κόρη του, Σαρασβάτι, προστάτιδα των τεχνών και της ευγλωττίας, θέλησε να την παντρευτεί. Όμως, οι θεοί, ντροπιασμένοι από την παραβίαση αυτών των νόμων της φύσης, τον τιμώρησαν με το να του αρνηθούν για πάντα τις λατρευτικές τιμές και τις θυσίες. Ωστόσο, η πραγματική αιτία είναι άλλη: όπως φαίνεται καθαρά από το όνομα, ο Βράχμα είναι προσωποποίηση του Βράχμαν, του ουδέτερου και απόλυτου πνεύματος που απαντά ήδη στην αρχαία βεδική θρησκεία. Το γεγονός ότι προέρχεται από μια αφηρημένη έννοια, έκανε το λαό να προτιμήσει τις άλλες δυο θεότητες, που έπαιρναν πιο εύκολα ανθρώπινες πλευρές και ιδιότητες.

Η σπουδαιότερη λειτουργία του Βράχμα υπήρξε η δημιουργία του ανθρώπου, που ήταν μάλλον κοπιαστική. Η επέμβασή του στην ανθρώπινη ζωή είναι αποφασιστική και χωρίς αναθεώρηση: την έβδομη νύχτα μετά τη γέννηση ενός παιδιού, ο Βράχμα πηγαίνει προσωπικά να γράψει στο μέτωπό του το πεπρωμένο του, και εκείνο που έχει αποφασιστεί πρέπει να γίνει. Όταν ταλαιπωρείται από διάφορα προβλήματα, ο Ινδουιστής παρηγορείται λέγοντας:

«Ήταν γραμμένο στο μέτωπό μου!».

Αντίθετα, ο Βισνού, ο τρίμορφος θεός προστάτης, είναι εξαιρετικά δημοφιλής, ιδιαίτερα ανάμεσα στους Βραχμάνους. Αναπαριστάνεται σαν νέος με τέσσερα χέρια, που κρατούν συμβολικά αντικείμενα, προσωποποιεί το νόημα της ηθικής του κόσμου. Κάθε φορά που η ανθρωπότητα, κάτω από την επιρροή χαιρέκακων δυνάμεων, κινδυνεύει να χαθεί, για να την σώσει εμφανίζεται παίρνοντας τη μορφή ανθρώπου ή ζώου: γίνεται ψάρι, χελώνα, αγριόχοιρος, ανθρωπόμορφο λιοντάρι, νάνος, Παρασουράμα, Ράμα, Κρίσνα, Βούδα και Χριστός, όπως έχουν την τάση να λένε οι σύγχρονοι λατρευτές του Βισνού (οι βισνουίτες), ενσωματώνοντας έτσι το Χριστιανισμό στον Ινδουισμό, όπως έκαναν ήδη με το Βουδισμό. Οι πολυάριθμες αιρέσεις που είναι αφιερωμένες στη λατρεία του χαρακτηρίζονται από την αυτοεγκατάλειψη με εμπιστοσύνη σ' αυτόν και από ευλαβική αγάπη (μπάκτι), επειδή ο Βισνού, που τον επικαλούνται στους κινδύνους, εμφανίζεται σαν λυτρωτής και σωτήρας της ανθρωπότητας. Η γυναίκα του, Λάκαμι, γεμάτη ακτινοβολία και καλοσύνη, είναι η θεά της ομορφιάς και της ευτυχίας.

Ο Βράχμα, λοιπόν, δημιουργεί, ο Βισνού διατηρεί, ενώ ο Σίβα, το τρίτο πρόσωπο του ινδουιστικού πάνθεου, είναι διπρόσωπη θεότητα και συγκεντρώνει αντιτιθέμενες ιδιότητες. Σαν καταστροφέας ταυτίζεται με το θάνατο. Είναι ο Χάρα (αυτός που παίρνει μακριά), αλλά συγχρόνως κι ο Μπαϊράβα (αυτός που εμπνέει τρόμο) ο κύριος των δαιμονίων. Επειδή όμως ζωή και θάνατος είναι έννοιες αλληλένδετες κι αυτό που πεθαίνει

ξαναγεννιέται σε καινούργια ζωή, είναι συγχρόνως ο θεός της δημιουργίας και της γονιμότητας, σαν Σίβα (δωρητής αγαθών) και Ναταράτζα (βασιλιάς του χορού) και συμβολίζει την αιώνια αναπαραγωγική δύναμη της φύσης. Με το χορό της δημιουργίας, ο Σίβα έθεσε σε κίνηση το σύμπαν. Η προστασία των τεχνών και των θεωρητικών επιστημών αποτελεί άλλο ένα μέρος της λειτουργίας του σαν δημιουργού. Συχνά παριστάνεται με τη μορφή ασκητή, που κάθεται στις κορυφές των Ιμαλαΐων, καλυμμένος με στάχτες ή καβάλα πάνω στον άσπρο ταύρο Νάντι (σύμβολο γονιμότητας, που είναι το πολεμικό του άλογο), με πέντε πρόσωπα, δέκα χέρια, τρία μάτια, τυλιγμένος με δέρμα τίγρης. Σ' ένα χέρι κρατάει ένα είδος σκήπτρου και σ' ένα άλλο μια αντιλόπη. Μερικές φορές είναι στολισμένος με ένα περιδέραιο από νεκροκεφαλές και ένα μαύρο ερπετό είναι κουλουριασμένο γύρω από το λαιμό του, ενώ σε κάποιο χέρι του κρατάει μια τρίαينا. Οι οπαδοί του λέγονται σιβαΐτες και πολλοί από αυτούς ακολουθούν τον Σίβα στην ασκητική του ιδιότητα και ζουν με ταλαιπωρίες και κακουχίες.

Αυτός ο τρομερός και βίαιος θεός, σύζυγος - εραστής της θεάς Παρβάτι, ο οποίος έχει μια τάση προς την απιστία, λατρεύεται κυρίως με τη μορφή του γεννήτορα. Το λίνγκαμ, φαλλικό σύμβολο, υπήρξε αντικείμενο μιας από τις σημαντικότερες λατρείες. Η αίρεση των λινγκαγιάτ, από τις πιο σπουδαίες ανάμεσα στις πολυάριθμες σιβαϊκές αιρέσεις, είναι αφιερωμένη αποκλειστικά στη λατρεία του θεού με τη μορφή αυτή.

Αν ο Σίβα συναγωνίζεται τον Βισνού και τις μετενσαρκώσεις του στη λατρεία του λαού, η σύντροφος και σύζυγός του είναι η πιο λατρευτή και επίφοβη γυναικεία θεότητα. Έχει κι αυτή πολλές πλευρές, αγαθές ή σκληρές, και εμφανίζεται σαν χορηγός ζωής και θανάτου. Έτσι, οι σάκτας (αίρεση του Ινδουισμού) τη λατρεύουν και την επικαλούνται με το όνομα Ντέβι (μητέρα της ζωής και της τρυφερότητας). Λατρεύεται σαν θεία ερωμένη, κόρη του βουνού (Παρβάτι) και είναι πρωταγωνίστρια των ερωτικών περιπετειών και των συζυγικών παραστρατημάτων του πιο δημοφιλούς ζευγαριού του Ινδουισμού. Είναι επίσης παρθένος (Κουμάρι) και πιστή σύζυγος (Σάτι): με αυτή την ιδιότητα η θεά, που σύμφωνα με τον μύθο έπεσε στην πυρά για να μη παρευρεθεί σε μια διένεξη ανάμεσα στον πατέρα της και στον σύζυγό της, έγινε το πρότυπο και το παράδειγμα των σάτι, των χηρών που καίγονται ζωντανές στην πυρά των συζύγων τους. Επίσης είναι η Ούμα, η μεγάλη μητέρα των ανθρώπων, αγαθή και συμπονετική στα βάσανά τους, η Αναπούρνα, αυτή που διωρίζει άφθονο ρύζι στους πεινασμένους, η Μάγια, η θεά της δημιουργίας.

Ωστόσο, παράλληλα με τη μητρική και ερωτική αυτή πλευρά, η Παρβάτι έχει επίσης και το πρόσωπο της καταστροφής και του θανάτου, η θεά που διακρίνεται για τη σκληρότητά της: είναι η Ντούργκα (απρόσιτη), η

Μπαϊράβι (τρομερή), η Κάντι (βίαη), η Γκουάρι (θηριώδης), η Καμούντα (κυρία του θανάτου), η Σιτάλα (θεά των επιδημιών), η Καραβέι (νικήτρια), η Κάλι (μαύρη). Καθεμιά από τις πλευρές αυτές προϋποθέτει μια σειρά από τελετές, γιορτές και θυσίες διαφορετικού χαρακτήρα, αλλά και απεικονίσεις της θεότητας αρκετά διαφορετικές μεταξύ τους. Προς τιμή της θεάς γίνονταν άλλοτε ανθρωποθυσίες, κωδικοποιημένες λεπτομερώς στο Κάλι Πουράνα. Όμως, εξακολουθούν ακόμα οι θυσίες ζώων, αν και δεν αποτελούν πρακτική του Ινδουισμού.

Το ινδικό πάνθεο παρουσιάζει μια τεράστια ποικιλία και πλούτο σε θεότητες. Οι θεότητες και οι πιο διαφορετικοί τοπικοί ήρωες, που βρήκαν άσυλο σ' αυτό, κι οι πιο ανόμοιες τάσεις που άσκησαν την επιρροή τους στη διαμόρφωσή του, δίνουν περίπου την εντύπωση ενός δάσους με οργανιστική βλάστηση, παρά ενός μικρού ιερού δάσους που το χαρακτηρίζει μια τάξη και που είναι αυστηρά περιφραγμένο. Γι' αυτό, όσο και αν προσπαθήσει κανείς να κατατάξει συστηματικά όλον αυτόν τον ανεξάντλητο αριθμό θεών, τους συμπεριλαμβάνει σ' έναν ολοκληρωμένο κατάλογο, σημειώνοντας ότι πολλές θεότητες είναι μορφές, ενσαρκώσεις ή παρακλάδια ενός μοναδικού θεού.

Ο Ινδουισμός αντιλαμβάνεται το θεό ή τους θεούς κατά την υπαγόρευση της πνευματικής και διανοητικής του δύναμης. Γι' αυτόν η θρησκεία είναι κάτι το βιώσιμο. Είναι κάτι το πρακτικό κι όχι θεωρητικό. Είναι υποκειμενική μάλλον παρά αντικειμενική. Μπορείς να πιστεύεις σ' ένα θεό ή σε 10.000 θεούς και να είσαι Ινδουιστής. Κι ακόμα μπορεί να είσαι άθεος και να είσαι Ινδουιστής, γιατί ο Ινδουισμός είναι εξίσου πολιτισμός, φιλοσοφικό σύστημα και θρησκεία.

Ινδουιστικές αντιλήψεις για τη μεταθανάτια κατάσταση

Όλα τα ινδουιστικά θρησκευτικά συστήματα περιστρέφονται γύρω από δυο βασικές ιδέες: αυτής της μετεμψύχωσης και του νόμου του Κάρμα (πράξεις). Η πιο επιθυμητή έκβαση του θανάτου, από τη σκοπιά του Ινδουιστή, θα ήταν η απορρόφηση της ανθρώπινης προσωπικότητας από το Βράχμα. Δεν είναι όμως αυτή η κανονική έκβαση του θανάτου. Όποιος πεθαίνει ξαναγεννιέται και ζει μια άλλη ζωή, είτε σ' αυτή τη γη, είτε σ' άλλον από τους τόσους ουρανούς ή κολάσεις. Η ζωή, στην οποία η ψυχή ξαναγεννιέται, μπορεί να είναι κάποιου ανθρώπου ή κάποιου φυτού ή ζώου ή ακόμα και εντόμου. Το είδος της ζωής στο οποίο το πρόσωπο ξαναγεννιέται εξαρτάται από το νόμο του Κάρμα. Το σύνολο των πράξεων του ανθρώπου κατά τη διάρκεια της ζωής καθορίζει το είδος της καινούργιας ζωής που θα έχει μετά το θάνατο. Κι αυτό γίνεται διαδοχικά, ώσπου να φτάσει σε μια κατάσταση τελειότητας.

Ινδουιστικές αντιλήψεις περί σωτηρίας

Ο Ινδουισμός δέχεται τρεις τρόπους σωτηρίας:

1. δια των έργων,
2. δια της γνώσης και
3. δια της αφιέρωσης.

Ο τρόπος δια των έργων περιλαμβάνει θυσίες στους θεούς, μελέτη των ιερών βιβλίων, ζωή δίκαιη και καλή. Τα καλά αυτά έργα συντελούν, κατά την ινδουιστική παράδοση, στο να γίνει κάτι καλύτερο όταν ξαναγεννηθεί ο άνθρωπος, σύμφωνα με το νόμο του Κάρμα. Εκτός από τα καλά έργα, που αναφέραμε πιο πάνω, υπάρχουν κι άλλα αναρίθμητα νομικής φύσης. Πιστεύουν ότι μια χήρα που ξαναπαντρεύεται ξαναγεννιέται σε τσακάλι. Για εκατομμύρια Ινδούς αυτά τα έργα είναι η μόνη τους ελπίδα και παρηγοριά.

Ο τρόπος δια της γνώσης στηρίζεται στις Ουπανισάντ. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η άγνοια είναι η αιτία της δυστυχίας του ανθρώπου και κάθε κακού. Ιδιαίτερα το είδος της άγνοιας που συνίσταται στο να πιστεύει κανείς στη πραγματική, προσωπική του υπόσταση ανεξάρτητα από το Βράχμαν, που είναι το παν. Η προσωπική ζωή του ανθρώπου δέχονται ότι είναι σαν μια σταγόνα νερού σ' ένα κύμα του ωκεανού που πέφτει μέσα στον ωκεανό και χάνει για πάντα τη φαινομενική προσωπική του ταυτότητα. Η σωτηρία δια της γνώσης επιτυγχάνεται με την περισυλλογή και το πρέσβευαν αυτό οι φιλόσοφοι μάλλον παρά οι απλοί άνθρωποι.

Ο τρόπος δια της αφιέρωσης συνίσταται στο να αγαπάει κανείς και να λατρεύει ένα συγκεκριμένο θεό ή θεά. Αυτός ο τρόπος της σωτηρίας φάνηκε σε πολλούς πιο βολικός, στους οποίους ο τρόπος της γνώσης τούς ήταν απρόσιτος. Επίσης βρήκε απήχηση στη θρησκευτική φύση των ανθρώπων εκείνων, στους οποίους ο τρόπος δια των έργων δεν πέτυχε. Γι' αυτό ο τρόπος αυτός της σωτηρίας είχε μεγάλη επιρροή στον Ινδουισμό. Και φυσικά περιέθαλψε την ειδωλολατρία, γιατί η αφοσίωση και η λατρεία δεν αφορά τον αληθινό Θεό, αλλά τους θεούς και τις θεές του Ινδουισμού, που είναι πολυάριθμοι.

Ο γάμος στην Ινδία

Ο ινδικός γάμος αποτελεί ένα μείγμα σοβαρών τελετουργικών εθίμων άφογα συνδυασμένα με την διασκέδαση. Κάθε κάστα και κοινότητα έχει τον δικό της πολιτισμό και ιδιαίτερη παράδοση και έτσι ο κάθε γάμος

στην Ινδία αποτελεί ένα μοναδικό γεγονός. Στην ενδυμασία της νύφης είναι και η ενδυμασία "Punjabi", η νύφη συνηθίζεται να φοράει μια σειρά από κόκκινα βραχιόλια ελεφαντοστού, τα οποία της τα έχει προσφέρει ο αδερφός της μητέρας της. Τα βραχιόλια αυτά, θεωρούνται καλός οίωνος, τόσο για την νύφη όσο και για το νέο σπιτικό. Ένα τελετουργικό που συναντάται σε κάθε γάμο είναι η είσοδος των νεόνυμφων στο σπίτι τους. Όταν το ζευγάρι φτάσει στο σπίτι του, συνηθίζεται οι αδερφές του γαμπρού να φράζουν την πόρτα του σπιτιού και να ζητούν χρήματα, προκειμένου να αφήσουν το ζευγάρι να μπει στο σπίτι. Δεν είναι λίγες οι κοινότητες που συνηθίζουν να καλύπτουν τα χέρια των νεόνυμφων με ένα ιερό ύφασμα, το οποίο θεωρείται ότι ξορκίζει το κακό και το κακό μάτι. Τέλος, σε πολλές κοινότητες της ινδικής θρησκείας, υπάρχει ένα έθιμο, κατά το οποίο οι κουνιάδες κρύβουν τα παπούτσια του γαμπρού ή της νύφης τους, και τα επιστρέφουν μόνο με αντάλλαγμα κάποιο χρηματικό ποσό.

Ο Ινδουισμός σήμερα

Η καθημερινή ζωή του Ινδουιστή είναι συγκεχυμένη. Δεν υπάρχουν ουσιαστικά κριτήρια ηθικής. Η ζωή πολλών θεών ήταν πραγματικά ανήθικη και οι ακόλουθοί τους, είναι επόμενο, να τους μιμούνται. Ο εγωισμός, το μίσος, η σαρκική επιθυμία αφθονούν και δεν υπάρχει τίποτε στον Ινδουισμό που να τα εμποδίζει.

Το σύστημα των τάξεων είναι αλληλένδετο με τον Ινδουισμό. Τα εκατομμύρια δηλαδή των Ινδών είναι ταξινομημένα σε κατηγορίες. Από το στόμα του Βράχμαν προέκυψε η ανώτερη τάξη των Βραχμάνων, από τους ώμους, οι πολεμιστές, από τους μηρούς του, η εργατική τάξη, από τα πόδια του, οι υπηρέτες. Όλες αυτές οι τάξεις ή κάστες, όπως ονομάζονται, υποδιαιρούνται. Έχουν γίνει απόπειρες από τη μεριά ορισμένων προοδευτικών ηγετών της Ινδίας, να καταργηθούν αυτές οι τάξεις, αλλά είναι σχεδόν αδύνατο γιατί συνδέονται στενά με τη θρησκεία.

Μέλη μιας τάξης μπορεί να μην έχουν δοσοληψίες με μέλη κάποιας άλλης. Δεν πρέπει να τρώνε ή να πίνουν με άλλους παρά μόνο της τάξης τους. Ούτε και μπορεί κάποιο μέλος μιας τάξης να προαχθεί σε ανώτερη τάξη, από αυτή στην οποία γεννήθηκε. Αυτή είναι μια από τις κατάρκες της ανθρωπότητας σήμερα.

Η θέση των γυναικών είναι πραγματικά αξιολύπητη. Στην Ινδία υπάρχει ανηθικότητα του πιο απαίσιου είδους, με την πλήρη έγκριση του Ινδουισμού. Σε λίγα μέρη του κόσμου οι γυναίκες έχουν τόσο μικρή εκτίμηση. Η ζήλεια, η προδοσία και η πλεονεξία τις κρατούν σε φοβερή δουλεία.

Στη χώρα αυτή, όπου είναι δύσκολο να εξασφαλίσεις αρκετή τροφή για να επιζήσεις, υπάρχει το επιπρόσθετο πρόβλημα του σεβασμού όλων των ζωντανών, ιδιαίτερα των αγελάδων, που θεωρούνται ιερές. Δεν τις σφάζουν για να τις φάνε. Πολλές φορές λένε ότι υπάρχουν στέγες για ηλικιωμένες αγελάδες, καμιά στέγη όμως για γέροντες ή γριές στην Ινδία. Ο Ινδουιστής πιστεύει ότι η σωτηρία του εξασφαλίζεται αν μπορέσει και πιάσει την ουρά μιας αγελάδας την ώρα που πεθαίνει κι έτσι μεταφέρεται στον παράδεισο. Η πίστη στην μετεμψύχωση επηρεάζει όλη τη ζωή από την κούνια ως τον τάφο. Οι ακτές του ιερού ποταμού Γάγγη είναι γεμάτες με τους προσκυνητές που νομίζουν ότι με αυτόν τον τρόπο καθαρίζονται από τις αμαρτίες τους.

Λίγα λόγια για τη μετενσάρκωση

Σύμφωνα με τον Ινδουισμό, τον αποκρυφισμό και γενικότερα, την λεγόμενη «Νέα Εποχή», μετά τον σωματικό θάνατο, η ψυχή μπαίνει στο σώμα ενός άλλου ανθρώπου, ζώου ή ακόμη και φυτού. Αυτό σημαίνει η λέξη μετενσάρκωση ή μετεμψύχωση.

Η καινούργια ζωή θα εξαρτηθεί, λένε, από τις προηγούμενες ζωές που έζησε, οι οποίες μπορεί να είναι χιλιάδες, σύμφωνα πάντα με τους οπαδούς της θεωρίας αυτής. Αυτό σημαίνει η λέξη κάρμα.

Η θεωρία αυτή προϋποθέτει μία θεώρηση του Θεού, του ανθρώπου και του κόσμου τελείως ασυμβίβαστη με τον Χριστιανισμό. Προϋποθέτει δηλαδή ότι ο Θεός δεν είναι πρόσωπο αλλά μία «απρόσωπη υπερσυνειδητότητα». Ο άνθρωπος δεν είναι ούτε πρόσωπο ούτε δημιούργημα του Θεού. Ο σκοπός του ανθρώπου είναι να σβήσει, όπως μία σταγόνα στον ωκεανό της «παγκόσμιας υπερσυνειδητότητας». Ο κόσμος δεν είναι δημιούργημα του Θεού, αλλά ταυτίζεται με τον Θεό (απόλυτος πανθεϊστικός μονισμός).

Η άποψη αυτή περί μετενσάρκωσης δεν είναι νόμος, όπως θέλουν να την παρουσιάζουν οι οπαδοί της, αλλά μία αναπόδεικτη θρησκευτική δοξασία τους.

Με τη διάδοση των θεωριών αυτών συμβαδίζει και το πλήθος των σχετικών προσφορών στο χώρο της σύγχρονης παραθρησκείας και των αιρέσεων.

Αποκρύπτεται από τους οπαδούς της θεωρίας αυτής, ότι είναι πολύ πιθανότερο (σύμφωνα πάντοτε με τις δικές τους δοξασίες) να μετενσαρκωθεί κανείς ως ζώο ή δαιμονικό ον, παρά ως άνθρωπος.

Σ' ένα ινδουιστικό βιβλίο με μεγάλο κύρος, όπως είναι αυτό του «νόμου του Μανού» αναφέρεται μία παραβολική ιστορία:

Μία χελώνα ζει στα βάθη της θάλασσας και βγάζει το κεφάλι της στην επιφάνεια κάθε εκατό χρόνια. Συγχρόνως ένα δακτυλίδι επιπλέει στην επιφάνεια του νερού. «Όσο πιθανόν είναι να περάσει το κεφάλι της χελώνας μέσα από το δακτυλίδι, άλλο τόσο είναι πιθανόν να ενσαρκωθεί ένα ον μετά το θάνατό του σε ανθρώπινο σώμα».

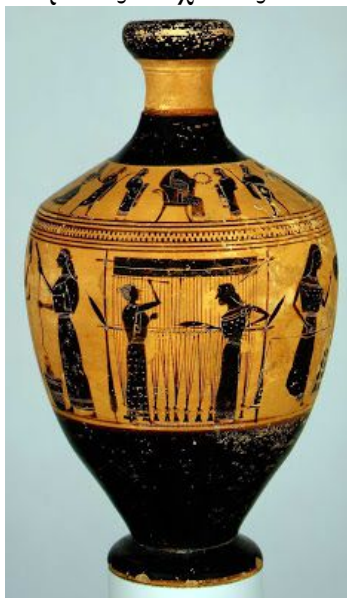
4. Αρχαία θρησκεία Ελλήνων – Δωδεκάθεο

Η καθημερινότητα των αρχαίων ελλήνων

Στην αρχαία Αθήνα των κλασικών χρόνων τα αγόρια των εύπορων Αθηναίων πολιτών στέλνονταν σε ιδιωτικά σχολεία για να μορφωθούν. Τα κορίτσια έμεναν στο σπίτι και μάθαιναν από τη μητέρα το σύνολο των οικιακών εργασιών και στις πιο εύπορες και κατά κάποιον τρόπο "προοδευτικές" οικογένειες μπορεί να μάθαιναν και κάποιες βασικές στοιχειώδεις γνώσεις, όπως γραφή, ανάγνωση, τραγούδι και χορό.

Λευκή λίκυθος που απεικονίζει γυναίκα να γνέθει μαλλί σε κλωστή. Ήταν μία από τις πιο συνηθισμένες ασχολίες των γυναικών.

Αμφορέας στον οποίο απεικονίζονται γυναίκες να υφαίνουν και να επεξεργάζονται μάλλον κλωστή μαλλιού. Οι γυναίκες περνούσαν τον περισσότερο χρόνο σ'ένα ιδιαίτερο δωμάτιο, το γυναικωνίτη, και ασχολούνταν με οικιακές εργασίες. Οι εύπορες Αθηναίες είχαν, βέβαια, δούλες στην υπηρεσία τους.

Ο Πλάτων στο έργο του Πρωταγόρας γράφει για την εκπαίδευση των μικρών αγοριών στην κλασική Αθήνα.

«Στην Αθήνα, οι άνθρωποι με φροντίδα και επιμέλεια διδάσκουν και νουθετούν τα παιδιά. Πρώτα πρώτα η τροφός, η μητέρα, ο παιδαγωγός και ο ίδιος ο πατέρας φροντίζουν πως θα γίνει καλό παιδί, διδάσκοντάς του το δίκαιο και το άδικο, το ωραίο και το άσχημο. Ύστερα απ' αυτά, όταν τα παιδιά φτάσουν στην κατάλληλη ηλικία, οι γονείς τα στέλνουν στα σπίτια των δασκάλων, όπου οι γραμματιστές φροντίζουν να μάθουν γραφή και ανάγνωση, ενώ οι κιθαριστές με το να διδάσκουν λύρα προσπαθούν να εξοικειώσουν την ψυχή τους με το ρυθμό και την αρμονία. Ακόμα τα παιδιά συχνάζουν στα γυμναστήρια και τις παλαιίστρες, όπου οι παιδοτρίβες κάνουν τα σώματά τους πιο δυνατά για να μην αναγκάζονται να δειλιάζουν εξαιτίας της κακής σωματικής κατάστασης.»

Πλάτων, Πρωταγόρας, 325c-326c (ελεύθερη απόδοση από τα αρχαία ελληνικά).

Τα αγόρια των εύπορων Αθηναίων πολιτών πήγαιναν στα σπίτια ιδιωτικών δασκάλων για να μορφωθούν από την ηλικία των επτά χρόνων. Τα συνόδευαν οι παιδαγωγοί τους, που ήταν συνήθως μορφωμένοι δούλοι. Ο παιδαγωγός κάθεται μαζί με το παιδί στο σχολείο και το βοηθά στα μαθήματά του, όταν επιστρέφει στο σπίτι. Οι μαθητές παρακολουθούσαν τα μαθήματα του γραμματιστή, που διδάσκει γραφή και ανάγνωση, απαγγελία των ομηρικών επών και απλή αριθμητική, του κιθαριστή, που διδάσκει μουσική, λύρα και αυλό και τέλος του παιδοτρίβη για τη γυμναστική. Πολλά αγόρια δεν παρακολουθούν όλα τα μαθήματα, αλλά μόνο τα μαθήματα του γραμματιστή, γιατί η οικογένειά τους δεν είχε χρήματα και για τις τρεις κατηγορίες των δασκάλων.

Συνήθως η εκπαίδευση των αγοριών σταματούσε στα δώδεκα. Οι έφηβοι, όμως, των πλούσιων Αθηναίων πολιτών συνέχιζαν τις σπουδές τους με την παρακολούθηση μαθημάτων σε γνωστούς σοφιστές και ρήτορες. Διδάσκονταν τη ρητορική, την τέχνη της εκφοράς λόγου με σκοπό την πειθώ. Εάν κάποιος επιθυμούσε να σταδιοδρομήσει στην πολιτική και αναλάβει υψηλά πολιτικά αξιώματα έπρεπε να γνωρίζει να χειρίζεται το λόγο και την επιχειρηματολογία.

Οι δύο παρακάτω εικόνες παρουσιάζουν σκηνές από τη σχολική ζωή της κλασικής Αθήνας. Πρόκειται για δύο εικόνες από ένα ερυθρόμορφο αγγείο-κύλικα, που θεωρείται ότι ανήκει στον καλλιτέχνη Δούρη. Το αγγείο είναι του 485-480 π.Χ. και βρίσκεται στο Κρατικό Αρχαιολογικό Μουσείο του Βερολίνου.

Από δεξιά: ο παιδαγωγός κάθεται σ'ένα σκαμνί που λέγεται δίφρος. Κρατά ραβδί, τη βακτηρία, την οποία χρησιμοποιούσε για τους άτακτους μαθητές. Στο κέντρο βλέπουμε τον μαθητή να στέκεται μπροστά στον γραμματιστή που κάθεται σε μία καρέκλα με πλάτη που λέγεται κλισμός.

Ο θάνατος στην αρχαία Ελλάδα

Οι αρχαίοι Αθηναίοι, σύμφωνα με τους νόμους τους Σόλωνα, ήταν υποχρεωμένοι να φροντίζουν τους ηλικιωμένους γονείς τους και ακόμα να φροντίζουν τα της ταφής τους. Όποιος πολίτης παρέβαινε αυτά τα καθήκοντα, πλήρωνε πρόστιμο και έχανε τα πολιτικά του δικαιώματα, δηλαδή εθεωρείτο «άτιμος», ή και τον εξόριζαν από την πόλη. Αθηναίοι και Έλληνες, στην αρχαιότητα, πίστευαν πως οι θεοί προσφέρουν απλόχερα τα αγαθά στους θνητούς και αυτοί, σεβόμενοι τους αθάνατους ευεργέτες, οφείλουν να τα απολαύσουν μέχρι τελευταίας ευκαιρίας. Διαφορετικά, θα προσβάλλουν τους γενναιόδωρους θεούς. Σύμφωνα με τις ιδέες αυτές, λοιπόν, εκτιμούν, αγαπούν και απολαμβάνουν την επίγεια ζωή. Αντιμετωπίζουν τον θάνατο με δέος, φόβο και θλίψη, συνεπώς φοβούνται τον νεκρό, που θεωρούν «μιασμένο» (μολυσμένο). Ο θάνατος ήταν η συντέλεια, καθώς ελάχιστοι πίστευαν στην αθανασία της ψυχής και ό,τι αυτό

συνεπάγεται. Ο Όμηρος διαχωρίζει την ψυχή (από το ρήμα ψύχω > πνέω – αναπνέω) σε κυρίως ψυχή (ζωή -ανάσα – πνοή) και σε θυμό που είναι η ψυχή μας ως φορέας ψυχικών και πνευματικών ιδιοτήτων. Κατά τον Όμηρο, το σώμα είναι ο άνθρωπος καθ'αυτόν, που φθείρεται με τον θάνατο. Η ψυχή μετά θάνατον γίνεται σκιά ωχρή, χωρίς αξία, που πλανάται στον Άδη κι ύστερα εξανεμίζεται, χάνεται. Παρόμοιες ιδέες έχει και ο Αριστοτέλης, ο οποίος δηλώνει πως ο άνθρωπος είναι σώμα και ύλη, ψυχή και είδος. Κατά τον Αριστοτέλη η ψυχή είναι ενδιάμεσο μεταξύ ανθρώπων και θεού, γεννιέται και σβήνει με το σώμα. Μονάχα ο νους έρχεται απ' έξω («θύραθεν»), είναι «το ανώτερον μέρος της ψυχής, προγενέστερον και κύριον, απλούν και απαθές» και είναι ύλη. Η αθανασία της ψυχής Υπέρ της αθανασίας της ψυχής τάσσονται οι Ορφικοί, οι Πυθαγόρειοι και οι Πλατωνικοί. Οι θεωρίες τους συγγενεύουν πολύ με τη μεταγενέστερη χριστιανική θεωρία περί ψυχής. Κοινή σε όλους είναι η άποψη ότι η ψυχή «ουσία άυλη, άφθαρτη και αθάνατη», «κάτι το άορατον, ασώματον, πάγκαλον και θείον», γι' αυτό είναι αθάνατη. Ενώ το σώμα είναι «ορατόν και σύνθετον και γαιώδες και ανθρώπινον», γι' αυτό είναι θνητό και πιθανόν να παραλογίζεται (Πλάτωνος, Φαίδων). Ο Σωκράτης στις τελευταίες στιγμές νιώθει πως με τον θάνατό του θεραπεύεται από τη νόσο (δηλαδή το κλείσιμο της ψυχής, μέσα στο φθαρτό σώμα). Για να εκφράσει, λοιπόν, την ευγνωμοσύνη του προς τον θεό Ασκληπιό, δίνει εντολή στον Κρίτωνα να θυσιάσει για λογαριασμό του έναν κόκορα. Την ίδια ερμηνεία, που θέλει το σώμα να είναι φυλακή της ψυχής, υποστηρίζουν οι Ορφικοί. Χαρακτηριστικά πρεσβεύουν πως «η ψυχή εγκαταλείπει προσωρινά το σώμα την ώρα του ονείρου και για πάντοτε την ώρα του θανάτου». Όλοι τους, επίσης, ομιλούν για δικαιοσύνη, ηθική αγνότητα και τιμωρία ή δικαίωση στον άλλο κόσμο.

Η επικούρεια άποψη

Ο Επίκουρος πιστεύει πως και τα δύο μέρη της ψυχής είναι φθαρτά και υλικά Αντίποδας των προηγούμενων είναι η Επικούρεια άποψη. Ο Επίκουρος δέχεται τον πλατωνοαριστοτελικό διαχωρισμό της ψυχής σε: άλογο (ψυχή – anima) και σε λογικό (νους – animus). Όμως διαφέρει από τους άλλους, διότι πιστεύει πως και τα δύο μέρη της ψυχής είναι φθαρτά και υλικά. Βασίζεται στην ατομική θεωρία του Δημόκριτου, δηλαδή ερμηνεύει την ψυχή και τον νου ως συμπτώματα, εκδηλώσεις της ύλης. Κατά τον Επίκουρο, η ψυχή αποτελείται από λεπτότατα άτομα, διάχυτα στο σώμα, και πεθαίνει μαζί με το σώμα. Ενδιαφέρουσα είναι η άποψή του περί θανάτου: «... Άρα το πιο φρικιαστικό απ' όλα τα δεινά, ο θάνατος, είναι ένα τίποτα για μας. Απλούστατα επειδή, ενόσω εμείς θα ζούμε, εκείνος θα είναι απών, ενώ, όταν θα εμφανιστεί, εμείς δεν θα υπάρχουμε. Ο θάνατος, λοιπόν, δεν έχει καμία σχέση ούτε με τους ζωντανούς, ούτε με τους πεθαμένους, αφού όσο οι ζωντανοί είναι ζωντανοί δεν υπάρχει, και οι πεθαμένοι, δεν θα ζουν όταν φανεί... » (Επίκουρου, Επιστολή προς Μενοικέα, Περί Ευτυχίας). Η αρχαία ελληνική θρησκεία άφηνε απόλυτη ελευθερία σκέψης και έκφρασης, είχε δοξασίες με καθαρά πνευματικό περιεχόμενο και υψηλές ηθικές αξίες. Όπως λόγου χάριν, στα Ηλύσια Πεδία βασιλεύουν -μετά θάνατον- οι θνητοί που διακρίθηκαν για τις αρε-

τές τους. Αντιθέτως, στα σκοτεινά παλάτια του Άδη οδηγούνται οι νεκροί θνητοί, όσοι δεν αξιοποίησαν τα προσόντα τους και τις δυνατότητες που τους χάρισαν οι θεοί κατά τη διάρκεια του βίου. Σε αυτούς συγκαταλέγεται αυτός που λαθέν βιώσας, όπως αναφέρει ο Όμηρος. Δηλαδή αυτός που πέρασε από τον εφήμερο βίο χωρίς να γίνει αντιληπτός, χωρίς να αξιοποιήσει τα χαρίσματα των θεών. Στο κατώτατο σημείο του Άδη, στα Τάρταρα, καταλήγουν όσοι έχουν διαπράξει σοβαρά εγκλήματα. Ο Τάνταλος, ο Σίσυφος, οι κόρες του Δαναού τιμωρούνται από τους θεούς και υποβάλλονται σε χωρίς τέλος μαρτυρία....

Η ταφή και η περιποίηση του νεκρού στην αρχαία Ελλάδα

Η ταφή ή καύση ή ενταφιασμός στην εποχή των αρχαίων Ελλήνων, επιβάλλεται από θρησκευτική ανάγκη και όχι μόνο για λόγους υγιεινής. Αρκεί απλώς ένα ράντισμα του νεκρού με χώμα, ώστε να εξευμενισθεί και να μη γίνει ον που επιτίθεται και τιμωρεί. Αυτό το καθήκον εκτελεί η Αντιγόνη στο νεκρό σώμα του αδερφού της Πολυνείκη και αψηφά τη θανατική ποινή που της επιβάλλει ο Κρέων (Σοφοκλέους, Αντιγόνη). Ο Ομηρικός κόσμος των νεκρών εντυπώθηκε τόσο βαθιά στην συνείδησή των Ελλήνων, ώστε ούτε οι φιλοσοφικές θεωρίες (Ορφικοί, Πυθαγόρειοι και Πλατωνικοί), μήτε καν ο Χριστιανισμός, κατόρθωσαν να τον ξεριζώσουν από τις ψυχές τους.

Στη λαϊκή μας παράδοση, ο Άδης των σημερινών Ελλήνων είναι ο υποχθόνιος κόσμος του Ομήρου, ο κόσμος εκείνος χωρίς παρηγοριά... Η περιποίηση του νεκρού ήταν πράξη τελετουργική. Έπλεναν κι έντυναν τον νεκρό με ρούχα καθαρά, συνήθως λευκά, και τον τοποθετούσαν πάνω σε ένα τραπέζι ή κρεβάτι, έχοντας τα πόδια γυρισμένα προς την έξοδο. Το κεφάλι του ακουμπούσε πάνω σε ένα μαξιλάρι με λουλούδια. Τον νεκρό συντρόφευαν οι γυναίκες του πολύ στενού του οικογενειακού περιβάλλοντος και άρρενες συγγενείς και φίλοι. Γύρω του, μοιρολογίστρες, λουλούδια, λήκυθοι και άλλα αγγεία με αρώματα, συμπλήρωναν τη σκηνή

που συναντάμε πολύ συχνά πάνω στα ταφικά αγγεία της αρχαιότητας. Σκηνές που επαναλαμβάνονται ζωντανές στις μέρες μας σε όλο τον ελληνικό χώρο....

Πολλές φορές έβαζαν στο στόμα του νεκρού ένα νόμισμα. Ήταν τα βαρκάτικα, ο οβολός που έπρεπε να πληρώσει στον Χάροντα που τον περνούσε με τη βάρκα στον ποταμό Άδη (οι λαϊκοί άνθρωποι της αρχαιότητας χρησιμοποιήσουν το στόμα τους για πορτοφόλι). Άλλες φορές πάλι, έβαζαν κοντά στον νεκρό ένα γλυκό από μέλι, διότι πίστευαν πως με αυτό θα μπορέσει να κολακέψει τον Κέρβερο, τον σκύλο-φύλακα του Άδη. Η κηδεία γινόταν μέσα στο σκοτάδι της νύχτας, πριν βγει η πρώτη αχτίδα του ήλιου και μολυνθεί από τον νεκρό, που θεωρείτο μiasμένος. Έκαναν τελετές εξαγνισμού, ενώ οι συγγενείς πλένονταν με νερό φερμένο από άλλο σπίτι κι έπειτα έτρωγαν όλοι μαζί (νεκρόδειπνα). Την επόμενη, γίνονταν εξαγνισμός του σπιτιού με θαλασσινό νερό. Την τρίτη μέρα, την ένατη, την τριακοστή και στο χρόνιασμα, έκαναν προσφορές, θυσίες και συμπόσια στη μνήμη του νεκρού. Η τελευταία μέρα των Ανθεστήριων, στα τέλη Φεβρουαρίου λέγονταν Χύτροι και ήταν ημεγάλη γιορτή στη μνήμη των νεκρών (συγγενεύει με τα σημερινά Ψυχοσάββατα). Μέσα σε πήλινες χύτρες, ετοίμαζαν ένα χυλό από σπόρους (πανσπερμία), που έπρεπε να φάνε πριν νυχτώσει. Όλοι έρχονταν στο κοιμητήριο για να τιμήσουν τους νεκρούς τους και θυσίαζαν στον Ερμή Ψυχοπομπό, τον οδηγητή των νεκρών στον Άδη. Στο τέλος της ημέρας, για να εξορκίσουν την κακή τύχη έλεγαν: «Στην πόρτα (έξω) οι Κήρες, τέλειωσαν τα Ανθεστήρια». Οι Κήρες ήταν θεές του θανάτου.

Βιβλιογραφία – Ιστογραφία

<http://www.gotquestions.org/Greek/Greek-license-sin.html>

<http://www.impantokratoros.gr/ppaisios-metathanaton.el.aspx>

<http://www.newsbomb.gr/ellada/news/story/416948/o-aifnidios-thanatos-meta-matiatis-orthodoxias>

<https://oparadeisos.wordpress.com/2010/12/24/%CE%B7-%CF%88%CF%85%CF%87%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC-%CF%84%CE%BF-%CE%B8%CE%AC%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CF%85-2/>

<https://oparadeisos.wordpress.com/2010/12/24/%CE%B8%CE%AC%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CF%80%CF%8E%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1-2/>

<https://oparadeisos.wordpress.com/2010/12/24/%CE%B8%CE%AC%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CF%80%CF%8E%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1-2/>

<http://periodikoendon.blogspot.gr/2012/02/blog-post.html>

<http://www.imgap.gr/file1/AG-Pateres/AG%20KeimenoMetafrasi/KD/01.%20Math.htm>

<http://www.imgap.gr/file1/AG-Pateres/AG%20KeimenoMetafrasi/KD/02.%20Mark.htm>

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%B1%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CE%BA%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1

<https://sites.google.com/site/orthodoxy1054/oi-basikes-diaphores-metaxy-christianon-orthodoxon-kai-katholikon>

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/73/597,2149/>

<http://www.agioskosmas.gr/antiairetika.asp?issue=92>

Θρησκευτικά Β' Λυκείου :Χριστιανισμός και Θρησκευτά (Κεφάλαιο 35:Ο Βουδδισμός)

Βουδισμός-Βικιπαίδεια

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%BF%CF%85%CE%B4%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

Βουδδισμός

<http://blogs.sch.gr/106dimat/files/2012/05/%CE%92%CE%BF%CF%85%CE%B4%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82.pdf>

<http://www.phorum.gr/viewtopic.php?f=8&t=141089>

<https://sites.google.com/site/lykmworldreligions/indouismos>

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3245,13196/>